

Ingen hastighet i fastighetsaffärer

En studie om kommunens roll i platsmarknadsföring
och förmedling av ödehus på landsbygden

Författare
Anna Andersson
Sofie Johansson

Handledare
Mikael Ring

Kandidatuppsats i Kulturgeografi
VT 2020

Uppsats/Examensarbete: 15 högskolepoäng
Nivå: Kandidat
Kurs: KGG310 Samhällsvetenskapligt miljövetarprogram
Termin/år: VT2020
Handledare: Mikael Ring
Examinator: Mikael Thelin
Nyckelord: ”Kommunala strategier”, ”Kommunens roll”,
”Platsmarknadsföring”, ”Platsidentitet”, ”Samverkan”, ”Smarta
landsbygder”, ”Ödehuskartläggning”

Institutionen för ekonomi och samhälle
Avdelningen för Kulturgeografi
Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Abstract

This study concerns issues of depopulation and growth objections in rural areas. It focuses on how the municipal role is perceived in relation to the new project of mapping and mediation of abandoned houses. Furthermore, it examines the underlying reasons for commencing the project and how it's operationalised as well as potential sustainability objections within the project. As a method, we've carried out qualitative semi-structured respondent interviews with relevant municipal authorities. In order to explain our empiricism and fulfil the research purpose, central theoretical approaches and perspectives in this thesis have been used. These include place marketing, place identity, auto stereotypes, the municipal role, entrepreneurialism and governance.

Some of the reasons mentioned for initiating projects of mapping and mediating abandoned houses relates to a slow property market in rural areas, and property owners' incomprehension regarding the current rural housing demand, as well as the low values on rural real estate. Moreover, a reason to start the project stems from a willingness to create attractive rural areas that can supply municipal service for its residents. The result show further that the municipal role and in which way the actors involved use of strategies such a place marketing and collaboration with private actors and civil society plays a part in the projects' result and long-term effects. Sustainability perspectives described by the respondents refers to resource use and sustainable lifestyles in rural areas. We conclude that geography matters in terms of municipal actors' capacity of action within the project in different rural areas and that the locally available prerequisites also play a part.

Sammanfattning

Denna studie har berört avfolkningsproblematik och tillväxtvilja på landsbygden utifrån ämnesområdet *Regional utveckling och planering*, med fokus på hur den kommunala rollen upplevs i förhållande till kartläggning och förmedling av ödehus, samt tillvägagångssätt och anledningar gällande kartläggningen. Därtill lyfts även hållbarhetsperspektiv kopplade till bland annat resursbesparande. Studien har gjorts med hjälp av kvalitativa intervjuer med kommunala aktörer som genomfört en ödehusinventering. I syfte att förstå och förklara vår empiri har vi utgått ifrån ett antal teoretiska och begreppsliga perspektiv. Detta fenomen har dels setts som en platsmarknadsföringsstrategi vilket berör begrepp såsom platsidentitet och autostereotyper, som kompletterats med perspektiv på kommunens roll där samverkan och entreprenörism står i fokus.

Några av anledningarna till initiativen att kartlägga och förmedla ödehus beskrivs som tröghet i fastighetsmarknaden, där en oförståelse kring efterfrågan hos fastighetsägare för inflyttningsintresse och fastighetspriser lyfts som orsaker. Därtill ligger fokus på att skapa eller behålla en attraktiv landsbygd i fråga om både kommunal service och bebyggelse. Vilken roll kommunen tar i processen har betydelse för på vilket sätt kommunen platsmarknadsför landsbygden och att samverka med olika parter beskrivs som centralt för projektets resultat och långsiktighet. De perspektiv på hållbarhetsvärden som framkommer relaterar till bland annat resursnyttjande och hållbara livsstilar på landsbygden. Det står klart att geografin påverkar den kommunala rollen på så sätt att de olika landsbygdernas förutsättningar präglar både tillvägagångssätt och anledningar för projekten, men även vilken roll kommunen tar.

Förord

Denna studie är gjord inom ramen för fördjupningskursen i kulturgeografi vid Göteborgs Universitet där lärdomarna under studietiden vid Samhällsvetenskapliga miljövetarprogrammet, med inriktning mot kulturgeografi och miljöplanering har format och vidareutvecklat vårt intresse för sambandet mellan plats, människa och miljö. Just detta samband, och kopplingen till de rurala utvecklingsmöjligheterna var det som väckte vår nyfikenhet angående ödehuskartläggningen som vi här tagit chansen att se närmare på.

Vi vill rikta ett stort tack till de som bistått i arbetet med denna uppsats. Först och främst vill vi tacka er som tog er tid att delta i intervjuer och delade med sig av sina erfarenheter kring det spännande området att kartlägga och förmedla ödehus. Och ett särskilt tack till Mikael Ring för vägledning och uppmuntran genom hela processen!

Anna Andersson och Sofie Johansson,
Göteborg 2020

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	5
1.1 Inledning och problembeskrivning	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Disposition	7
2. Teori.....	8
2.1 Kontext.....	8
2.2 Tidigare forskning.....	10
2.2.1. Den kommunala rollen.....	11
2.2.2 Flyttvilja och boendepreferens.....	14
2.3 Bärande teoretiska begrepp.....	16
2.3.1 Landsbygdskommuner.....	16
2.3.2 Platsmarknadsföring	18
2.3.3 Platsidentitet och autostereotyper	19
2.3.4 Konkurrens.....	20
2.3.5 Smarta landsbygder och alternativa strategier	21
2.4 Sammanfattning av teori.....	22
3. Metod och material	23
3.1 Metodansats och metodval.....	23
3.1.1 Val av metod och vetenskapsteoretiska utgångspunkter	23
3.1.2 Urval och avgränsningar	24
3.1.3. Genomförande.....	25
3.1.4 Intervjuguide	27
3.1.5 Bearbetning av material	27
3.2 Metodens trovärdighet och reliabilitet	29
3.2.1 Metodkritik, validitet och reliabilitet	29
3.2.2 Etiska aspekter	30
3.2.3 Förförståelse och intervjuareffekter	30
3.3 Alternativa metoder	32
3.4 Material	32
4. Resultat	33
4.1 Empirisk bakgrund.....	33
4.2 Anledningar och tillvägagångssätt	37
4.2.1 Tröghet i fastighetsmarknaden.....	37
4.2.2 Förhindra en nedåtgående spiral	39
4.2.3 Tillvägagångssätt	40

4.3 Perspektiv på kommunens roll.....	42
4.3.1 Kommunens roll gällande förmedling	42
4.3.2 Kommunens roll gällande platsmarknadsföring	45
4.3.3 Kommunens roll gällande samverkan.....	46
4.3.4 Kommunens roll gällande konkurrens	48
4.4 Hållbarhetsperspektiv	49
5. Analys av resultatet.....	51
5.1 Tröghet trots inflyttningsvilja	51
5.2 Kommunens roll som entreprenöriell och nytänkande	52
5.3 Kommunens roll gällande platsmarknadsföring och autostereotyper.....	53
5.4 Kommunens roll gällande samverkan.....	54
5.5 Kommunens roll gällande konkurrens	55
5.6 Hållbarhetsperspektiv	55
6. Slutsatser och reflektioner.....	57
6.1 Slutsatser	57
6.2 Avslutande reflektioner och framtida forskning	59
Referenser	61
Bilaga 1: Intervjuguide	66

1. Introduktion

1.1 Inledning och problembeskrivning

Du bor i Hylte kommun. Här har du bott hela ditt liv. När du var ung sprudlade bygden av aktivitet, men nu står båda grannhusen tomma och börjar förfalla. Du köpte upp ett av husen och tänkte renovera, men det blev inte av. En dag får du ett brev om ett initiativ från kommunen för att få nytt liv i trakten. ”Kanske äger du eller grannen ett hus som står tomt?”, står det. De vill para ihop tomma hus med nyinflyttade och företagare - du kan få nya grannar och hjälpa kommunen att växa. Där finns en e-postadress och ett telefonnummer. Du ringer upp.

I ett historiskt perspektiv har befolkningsförhållandet mellan stad och landsbygd genomgått omvälvande förändringar sedan den industriella revolutionen och urbaniseringen som följde med den, vilken är en övergripande trend som fortfarande pågår (Hedlund & Lundholm 2015; Westlund & Pichler 2013). Denna urbaniseringstrend har lett till att hälften av alla svenska kommuner tappar invånare, och flertalet av dessa har gjort så sedan 70-talet. Samtidigt som det sker en avflyttning blir den kvarvarande befolkningen allt äldre, vilket ställer högre krav på den kommunala servicen (Syssner 2014). I krympande kommuner ses de demografiska förutsättningarna som en grundsten för kommunens planering då befolknings- och skatteunderlag är basen för de kommunala intäkterna och i hög grad påverkar beslut om prioriteringsordningen för de verksamheter kommunen ansvarar för, så som skola, socialtjänst, äldreomsorg, avfallshantering och vatten och avlopp (Syssner 2014).

Strategierna för att hantera denna befolkningsminskning och försöka ha bibehållen samhällsservice är relativt outforskade (Syssner 2014). Flera kommuner dock har börjat kartlägga förekomsten av obebodda hus för att se om det finns möjlighet att tillgängliggöra dessa och matcha dem med personer som letar efter boende på landsbygd eller utanför storstaden. Detta kan ses som att kommunen tar en nytänkande roll i kartläggning och förmedling som platsmarknadsföringsstrategi för att marknadsföra sig och hitta inflyttare. Flera kommuner har funnit ett stort antal obebodda/övergivna hus, bland annat i Falkenberg, Örnköldsvik, (Falkenberg kommun 2019a), Grästorp, Pajala, (Jareteg 2019), Sollefteå, Örebro, (Juhlin 2020) och Hylte där kommunerna har, eller har börjat kartlägga dessa med

hjälp av fastighetsregistret. Falkenbergs kommun var en av de första att göra denna kartläggning, där 1300 hus listades. Kommunen förmedlade därefter kontakt mellan potentiell säljare/uthyrare och potentiell köpare/hyresgäst, vilket resulterade i att cirka 45 till 50 fastigheter synliggjordes varav 30 (i april 2019) fick nya ägare/hyresgäster (Falkenberg Kommun 2019a). I en intervju med Dagens Industri (Höiseth 2019) beskriver projektledaren Jennifer Erlandsson för Lev din dröm-Falkenberg, som kartläggningen är en del av, att de hoppas kunna locka till sig unga och företagare i syfte att möjliggöra bibehållandet av kommunal service, och att det finns goda möjligheter för egenföretagare och entreprenörer att bedriva sin verksamhet i Falkenberg där fibernätet är väl utbyggt. Vidare beräknas de, genom kartläggningen, nyförvärvade kommuninvånare bidra med cirka 1,7 miljoner kronor i kommunalskatt. En ytterligare avsikt har varit att ge en positiv bild av landsbygden och de som bor där, som annars ofta representeras negativt i media, kopplat till exempelvis nedläggning av service (Höiseth 2019).

Vi tar avstamp i ämnesområdet *regional utveckling och planering* där fokus ligger på kommuner med tillväxtambition, oftast av rural karaktär. Kartläggning av ödehus är ett nytt, pågående fenomen som kan ses som en kommunal strategi för att minska avfolkning, öka skatteintäkter och på så sätt återvitalisera landsbygden. Därtill kan de tomma husen ses som en outnyttjad resurs, och det är därigenom intressant att ta reda på mer kring denna företeelse. Kombinationen av landsbygdsutveckling och ödehusen som resurs gör fenomenet relevant att studera utifrån den kommunala rollen där ett platsmarknadsföringsperspektiv kompletterar, och där ett hållbarhetsperspektiv lyfter resursfrågan och andra potentiella miljöaspekter som ryms inom projektet. Således kan ett kulturgeografiskt perspektiv, där man studerar människans relation till platsen, öka förståelsen för relationen till landsbygden, både i kommunal styrning och gällande invånare. Relevant är också vad olika platsers olika förutsättningar, och hur dessa förvaltas, får för konsekvenser för människa och miljö.

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna studie syftar till att undersöka grunden till initiativet att kartlägga och förmedla ödehus och att se hur kommunen upplever sin roll angående genomförande, platsmarknadsföring och hållbarhet. För detta kommer följande frågeställningar ligga till grund:

- Vilka är anledningarna till och hur ser tillvägagångssättet ut för kartläggning och förmedling av ödehus hos utvalda kommuner i Sverige?
- Vilka perspektiv framkommer angående kommunens roll gällande förmedling av ödehus och platsmarknadsföring hos utvalda kommuner?
- Vilka perspektiv i hållbarhetsfrågor framkommer hos dessa kommuner?

1.3 Disposition

I denna studie undersöks kartläggningen och förmedlingen av ödehus som företeelse genom att i följande kapitel (två) contextualisera genom att beskriva de processer och strukturer ligger bakom avfolkning på landsbygden, samt redogöra för tidigare forskning och bärande teoretiska begrepp. I kapitel tre beskrivs vilka metoder studien utgått ifrån och de val som gjorts för att få fram empiriskt material. I kapitel fyra presenteras resultatet utifrån de teman som varit relevanta i intervjuer, med koppling till studiens frågeställningar och forskningssyfte. Vidare diskuteras och analyseras det empiriska material i kapitel fem med det teoretiska ramverket som utgångspunkt följt av de mest relevanta slutsatserna i det sjätte och avslutande kapitlet där även förslag till möjliga framtida studier presenteras.

2. Teori

Detta teoriavsnitt består utav tre huvuddelar; kontext, litteraturöversikt och bärande teoretiska begrepp. Till att börja med sätts avfolkningsproblematiken in i ett historiskt och globalt perspektiv där vi beskriver de samhälleliga och strukturella förändringar som bidragit till de förutsättningar som olika landsbygder har idag. Därefter fokuserar tidigare forskning på kommunala strategier för att minska avfolkning på landsbygden. Till sist redogörs för de bärande teoretiska begrepp som syftar till att verka som analysverktyg samt att hjälpa till att förklara vår empiri. Här ligger tyngdpunkten på platsmarknadsföring, som de flesta kommuner använder sig av för att locka invånare och på olika vis stärka landsbygdens attraktivitet, både gentemot inflyttare och de som redan bor där. Detta relaterar också till platsidentitet och autostereotyper, att den lokala identiteten spelar in i hur och på vilket sätt kommunen marknadsför sig. Vidare lyfter vi även vilken relevans konkurrens har i sammanhanget, och inom platsmarknadsföring finns en konkurrens om resurser, där invånare är en av dessa resurser som olika platser tävlar om. Slutligen sätts landsbygdens förutsättningar i ett hållbarhetsperspektiv utifrån konceptet smarta landsbygder, då tillgängliggörandet av ödehus delvis är tänkt att användas som strategi mot avfolkning, men också för att främja en mer klimatsmart landsbygd.

2.1 Kontext

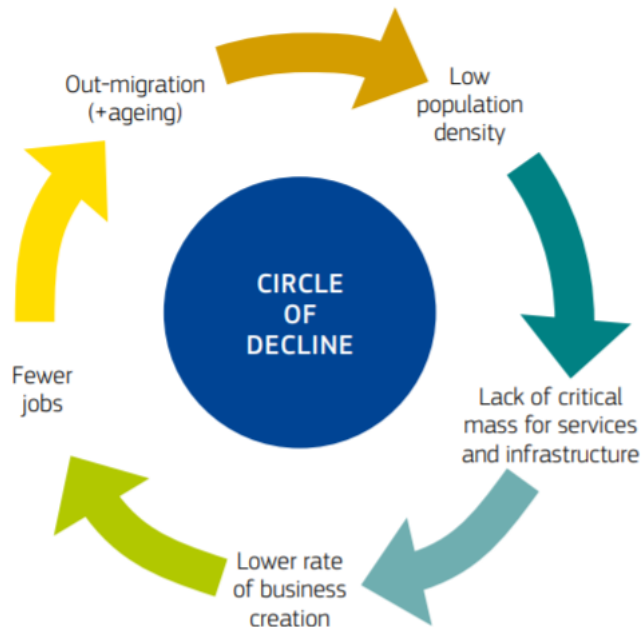
Hälften av Sveriges 290 kommuner minskar i befolkning och har till stor del gjort så sedan 1970-talet. Trots detta är strategierna för att hantera denna minskning och försöka ha bibehållen samhällsservice relativt outforskade (Syssner 2014). Utmaningen ligger i den pågående urbaniseringen med flyttmönster från rurala till urbana områden och i en åldrande kvarvarande befolkning i alltjämt krympande kommuner (Statens offentliga utredningar (SOU) 2015). Sveriges äldre, det vill säga personer över 65 år, väntas öka med 773 000 personer år 2013-2040, vilket är mer än hälften av hela den totala väntade befolkningstillväxten under samma period, 1 448 000 personer. Denna åldrande befolkning ställer högre krav på samhällsservicen och den försörjande delen av populationen, vilket brukar benämnas försörjningskvot, det vill säga hur många personer en förvärvsarbetande person försörjer genom sin kommunalskatt och de resurser som omfördelas kommunalt genom denna. Prognosen säger att urbaniseringen väntas fortsätta, men i takt med att andelen flyttbenägna minskar, det vill säga de mellan 20 och 30 år, minskar också utflytten (SOU

2015). För att minska skillnader i ekonomiska förutsättningar med avseende på skatteintäkter mellan kommuner och regioner finns ett kommunalekonomiskt utjämningsystem. Huruvida en kommun får bidrag eller betalar en avgift är beroende av om kommun har en skattekraft över eller under en så kallad garantinivå (Statistiska Centralbyrån (SCB) 2020a). Både växande och minskande kommuner kan få ersättning då befolkningsförändringar betecknas som en strukturell faktor som behöver kompenseras för (Fjertorp 2013), men ibland råder det missnöje kopplat till otillräckliga bidrag för tillväxtkostnader och stillastående kompensation för en allt mer avtagande befolkningsmängd (Amcoff, Sandberg, Lindström, Syssner, Olausson, Mattisson, Knutsson & Larsson 2015).

Synen på avfolkning som ett misslyckande i många kommuner är påtaglig trots att orsakerna till att kommuner krymper ligger bortom den regionala politiken – så som bland annat genom avindustrialisering, globalisering, urbanisering, åldrande befolkning, ökad rörlighet, politiska förändringsprocesser och förändrade preferenser (Syssner 2014; Hedlund & Lundholm 2015). Den rurala omstruktureringen beskrivs unisont som ett symptom på samhällsliga och globala sociala, ekonomiska och tekniska förändringar där urbaniseringsprocessen är nära sammankopplad med industrialisering och globalisering (Hedlund & Lundholm 2015; Westlund & Pichler, 2016).

Nästan uteslutande i modern tid har urbaniseringen varit stark i Sverige, fram till 70-talets ”gröna våg” då rurala områden och mindre samhällen fick ett uppsving medan de stora metropolerna tappade i befolkning (Westlund & Pichler 2016). Under 80-talet återgick storstäderna till att vara mest attraktiva, vilket även fortsatte vara aktuellt under 90-talets Sverige, medan man samtidigt såg en svag rural ökning, det vill säga att koncentration och spridning skedde samtidigt som resultat av klustereffekter med grund i den växande IT-industrin, globalisering och kunskapsekonomin under 80-talet. Vilket gav en starkare koncentration av centrala aktiviteter så som kommersiella och politiska centra, och än tillverkningskonomin (Westlund & Pichler 2016; Hedlund & Lundholm 2015). Globaliseringen förstås enligt Hedlund och Lundholm som det ökade flödet och sammanlänkningen av varor, tjänster och kapital världen över, och dess effekter på rurala områden speglas i förflyttningar av tillverkningsindustrier till låglöneländer med början i 1970-talet eftersom konkurrensen har gjort många fabriker olönsamma i höglöneländer och resulterat i färre arbetstillfällen. Turism har lyfts som en möjlig ny yrkeskategori, men dess potential är ännu inte tydlig (Hedlund & Lundholm 2015).

Situationen på många landsbygder med avfolkningsproblematik kan förstås utifrån en konceptuell modell som European Network for Rural Development (ENRD 2018) har utvecklat i samband med smarta landsbygder som lyfts under avsnittet *Bärande teoretiska begrepp*.

Figur 1: What is driving smart villages? (European Network for Rural Development 2018, s 8)

Figuren beskriver hur ett flertal faktorer såsom bland annat att få tillgängliga jobb leder till utflyttning, vilket försämrar servicen i området och leder till en avfolkningspiral.

2.2 Tidigare forskning

Detta avsnitt fokuserar på tidigare forskning kring kommunala strategier för att minska avfolkning på landsbygden. Kartläggning av obebodda hus som utförs av kommunen kan ses som ett entreprenöriellt, postindustriellt typ av styrande, vilket denna litteraturgenomgång mer specifikt kommer att utgå ifrån med koppling till bland annat governance, entreprenörism och nätverkande. De kommunala strategierna sätts också i relation till forskning kring personers flyttvilja och boendepreferens. Litteraturen som presenteras i detta avsnitt syftar därigenom till att kontextualisera nämnt fenomen utifrån tidigare forskning samt att bidra till förståelsen och tolkningen av den empiriska datan.

2.2.1. Den kommunala rollen

En utgångspunkt gällande inventering och förmedling av ödehus i rurala kommuner kan förstås utifrån den multifacetterade roll som kommunala aktörer ofta har. I tidigare forskning beskrivs denna roll ofta som kommunen som nätverkande och marknadsförare av lokalorten (Andersson & Jansson 2012; Bjørnå & Aarsæther 2009; Vasstrøm & Normann 2019).

Kommuner är idag större och mer komplexa organisationer än tidigare, och det kommunala uppdraget har också förändrats betydligt de senaste decennierna. Under 80-talet var kommunuppdraget att genomföra nationell välfärdspolitik och ansvara för fysisk planering, men numera förväntas en kommun också arbeta för ekonomisk tillväxt, jämställdhet, mångfald, integration, med mera – kort sagt har uppdraget vuxit, och befintliga uppdrag har fyllts med nya förväntningar (Syssner 2012).

Begreppet governance kan sedan slutet av 1980-talet ses som mer relevant än vad begreppet government innefattar, utifrån hur styrningen i städer organiseras (Harvey 1989), och kommer i denna studie vara relevant att ha en förståelse för utifrån de strategier som kommunala aktörer vidtar för att återvitalisera landsbygden. Stoker (1998) har föreslagit ett slags ramverk för hur förståelsen för governance kan se ut:

- 1. Governance relaterar till en sammansättning av institutioner och aktörer som är grundade i den offentliga styrningen, men även går utöver denna.*
- 2. Governance identifierar utsuddandet av gränser och ansvar i hanteringen av sociala och ekonomiska frågor.*
- 3. Governance identifierar maktberoendet i relationen mellan institutioner som är involverade i kollektivt handlande.*
- 4. Governance handlar om autonoma självstyrande nätverk av aktörer.*
- 5. Governance erkänner kapaciteten att åstadkomma saker som inte är beroende av offentligt styre för att anbefalla eller använda sin auktoritet. Det ser det offentliga styret som*

kapabelt att använda nya verktyg och tekniker för att styra och vägleda.

(Stoker 1998, s. 18, egen översättning)

Det finns en hel del litteratur kring governance och governance networks inom framförallt statsvetenskap (för en överblick se: Klijn & Koppenjan 2012), men syftet här är inte att ge en heltäckande bild, utan snarare att ge en övergripande bild av begreppet som delvis kan ses som en strategi i sig, men också kan ses genomsyra de flesta strategier i denna litteraturgenomgång. Vi har valt att inte översätta governance då den svenska motsvarigheten styrning eller styrelsesätt inte på samma sätt refererar till den förståelse av ordet som denna studie utgår ifrån.

Flera studier betonar vikten av att nätverkskontakter finns och används på flera olika skalnivåer, utifrån vertikala och horisontella länknings med både offentliga och privata aktörer (Li, Westlund, Zheng, & Liu 2016; Bjørnå & Aarsæther 2019; Kavaratzis & Ashworth 2008). En kombination av stöd från styrning på en högre nivå och lokala aktörers initiativ och idéer kan hjälpa både den ekonomiska och sociala utvecklingen i små kommuner att återvitaliseras (se Li et al. 2016) med extra fokus på att stärka den lokala identiteten och nyttja de specifika resurser som finns tillgängliga där (Li et al. 2016; Bjørnå & Aarsæther 2009). Även utifrån en portugisisk kontext betonas vikten av att använda nätverk på regional nivå, och samverka med andra kommuner, speciellt gällande strategier för ökad service och turism. "Dynamic elites" (de Almeida 2017, s. 83) beskrivs som avgörande för en möjlig återvitalisering av avfolkade kommuner och det är ofta avgörande att inflytelserika aktörer, både kommunala och privata, faktiskt själva bor på landsbygden och engagerar sig i viktiga frågor för att till exempel kunna införa strategier för lokal social och ekonomisk utveckling (de Almeida 2017; Li, Westlund & Liu 2019). Samtidigt kräver en lokal, eller vad Stockdale (2006) benämner som endogen, utveckling av avfolkningsorter både utbildning och kompetens, som oftast unga vuxna måste flytta därifrån för att skaffa sig. Således krävs kvalificerade jobb på landsbygden för att locka tillbaka dessa individer, men endogena utvecklingsstrategier kan inte föregå icke lokala eller exogena strategier, då de förstnämnda är beroende av ett humankapital som alltså inte finns i avfolkningsorter. Dessa exogena strategier bör skapa ekonomiska och karriärmässiga incitament men inte ta över och bortse ifrån lokala mål (Stockdale 2006). Det finns dock ingen motsättning i att jobba med endogena och exogena aktörer samtidigt då kommunen kan ta olika roller i till exempel

utvecklingsprojekt. Vilken rollen är, faciliterande eller drivande, beror på vad som ämnas uppnå och vilka strategier som premieras i det lokala sammanhanget (Vasstrøm & Normann 2019). Normann och Vasstrøm (2012) framhåller även i en annan studie vilka svårigheter kommuner kan ha att leva upp till förväntan utifrån medborgares syn på hur utveckling ska nås och på vilket sätt kommunen ska vara delaktig (ibid.).

Kommunalt nätverkande innebär således att kommunerna behöver samarbeta med näringsliv och andra lokala aktörer (Andersson & Jansson 2012; Abrahamsson, Cedersund, & Hagberg 2018; Li et al. 2016) och de beskrivs ofta ha en mer entreprenöriell form av ledarskapsroll snarare än traditionell, administrativ roll (Björnå & Aarsäther 2009; Li et al. 2016). Skiftet från ett administrativt ledarskap till ett entreprenöriellt ledarskap uppmärksammades redan 1989 av David Harvey som då menade att den entreprenöriella ledarskapsformen har blivit allt mer framträdande i västvärlden generellt:

In recent years in particular, there seems to be a general consensus emerging throughout the advanced capitalist world that positive benefits are to be had by cities taking an entrepreneurial stance to economic development. What is remarkable, is that this consensus seems to hold across national boundaries and even across political parties and ideologies.

(David Harvey 1989, s. 4)

I likhet med Harveys uttalande kan det även i små kommuner vara relevantt att samarbeta över de rådande partipolitiska gränserna, i syfte att kunna nå fram till strategier för lokal utveckling (Andersson & Jansson 2012; Björnå & Aarsäther 2009; Vasstrøm & Normann 2019). En del av förklaring till detta kan fås utifrån förståelsen av governance som en gynnsam styrningsmetod oavsett vilken politisk färg en har. Begreppet kan tolkas som att mindre formell styrning betyder att strategier kan utformas utifrån marknadsinriktade principer å ena sidan, och som att governance innefattar en mer demokratisk och inkluderande styrning å andra sidan (Normann & Vasstrøm 2012). Mindre kommuner som ligger långt ifrån större städer kan även gynnas ekonomiskt och socialt av samarbeten där de fungerar som möjliggörare/faciliterande, där företag kan stötta ekonomiskt och civilsamhället kan stå för själva utförandet av till exempel en kulturell aktivitet (Vasstrøm & Normann 2019). Li, Westlund och Liu (2019) menar till och med att dessa samarbeten är vitala för

kommuner som inte ligger nära urbana områden. Det talas också om att den nutida kommunala styrningen innebär att utföra arbetsuppgifter utöver de faktiska som krävs och arbetsuppgifter av mer innovativ karaktär (Li, Westlund & Liu 2019; Björnå & Aarsäther 2009).

Meijer och Syssner (2017) diskuterar också kring samarbeten och menar att lokal utveckling är beroende av socialt kapital. På ställen med avfolkningsproblem och decentraliseringskrav finns tendenser från kommunens håll att förlita sig mer på informella strategier än formella för planering och utveckling, vilket kan ses som en konsekvens av ekonomiska och/eller organisatoriska begränsningar (Vasstrøm & Normann 2012; Meijer & Syssner 2017). Informell planering kan utföras av aktörer som inte jobbar för kommun eller stat, ofta föreningar eller andra grupper inom civilsamhället, som genom nätverkande med hjälp av personliga kontakter skapar en mer oreglerad, spontan form av planering jämfört med formell top-down planering. Aktörer inom civilsamhället interagerar olika mycket med kommunala representanter, vilket dels kan ha att göra med upplevt behov/icke-behov, men också utifrån hur mycket social kapital som finns just där (Meijer & Syssner 2017).

På de ställen socialt kapital är välutvecklat finns tendenser till att kommunen förlitar sig på informella strategier för planering och utveckling, som då alltså är beroende av i vilken utsträckning social kapital länkas. Detta kan vara gynnsamt i de fall då planering annars uteblivit, och premieras utifrån styrning på högre nivå, men riskerar även att kräva engagemang och uppsökande från civilsamhället, vilket kan bidra till en underutveckling på de ställen utan tillräckligt socialt kapital (ibid.). Det sociala kapitalets betydelse för den rurala utvecklingen på platser med avfolkningsproblematik beskrivs och problematiseras även av andra forskare (se bland andra Li, Westlund & Liu 2019; Li et al. 2016; Vasstrøm & Normann 2019).

2.2.2 Flyttvilja och boendepreferens

Relevant för förståelsen kring avfolkning på landsbygden kan delvis förstås utifrån den komplexitet av orsaker och förklaringar till varför personer bor där de bor. Haartsen och Venhorst (2010) resonerar kring vilka personer som faktiskt kan tänka sig att stanna kvar på platser som avfolkas (ibid.), vilket givetvis kommunen måste ta i beaktning i policy- och strategiskapande, där Grimsrud (2010) ser att tendenser till inflyttning på landsbygd framförallt motiveras utifrån huruvida det finns familjekopplingar till platsen eller av

jobbrelaterade orsaker, snarare än att personer flyttar till rurala platser utan att ha någon koppling dit, i någon slags dröm om livet på landet (ibid.). Stockdale (2006) menar dock att det kan finnas ett slags stigma mot att återvända till sin hemort och att detta kan ses som ett slags misslyckande (ibid.). Förutom jobbmöjligheter kan det därför, i syfte att locka till sig folk, vara lika viktigt att livsstilen som landsbygdslivet innefattar ska vara ett incitament i sig (Li et al. 2016). Ett alltför stort fokus på plats- och mediemarknadsföring av kommunen kan dock göra att den kommunala servicen av medborgarna upplevs som bristfällig (Andersson & Jansson 2012).

När Nedomysl och Amcoff (2011) undersökte potential för rural befolkningstillväxt i användes både folkräkningsdata och enkätdata för att få en bild av vilka som har en önskan att bo på landsbygden, och vilka som faktiskt flyttar. Studien visar att det finns en potential för en ökad landsbygdsbefolkning eftersom det finns fler som önskar en flytt än som gör slag i saken. Den rurala preferensen, som de benämner viljan att bo på landet, är stor (ibid.). I Norge gjordes en undersökning bland unga i rurala områden som visade att trots att för närvarande hade föredragit att bo i en stad, så var det bara 12 procent som ville bo i stadsmiljö när de själva fick barn, en åsikt som dock förväntas skifta med tiden. I Sverige visade 30,5 procent av de tillfrågade rural preferens, medan bara 22 procent faktiskt bor ruralt. För denna studie var ruralt var definierat som ett samhälle med färre än 1000 invånare. Som trösklar för flytt nämns avståndsfriktion, bilberoende, och svårighet att få lån för hus på landet eftersom banker är ovilliga att riskera en värdeminskning på fastigheten. Det var också tydligt att egenföretagare hade en starkare rural preferens än andra (Amcoff & Nedomysl 2011). I studier över den holländska landsbygdens attraktivitet har man funnit att bilder och representation av landsbygden är starkt kopplat till viljan att bo på landsbygden och flyttviljan från urbana till rurala områden. (van Dam, Heins & Elbersen 2002). Angående flyttviljan påverkades den av huruvida landsbygden sågs som levande, välhållen och med en attraktiv bebyggelsemiljö. Vidare har den holländska landsbygden en positiv, idyllisk framställning, och det finns en högre efterfrågan än utbud på landsbygdsbostäder. Flytt till rurala områden hindras här av höga bostadspriser och låg tillgång på bostäder (van Dam, Heins & Elbersen 2002).

2.3 Bärande teoretiska begrepp

I detta kapitel redogörs för studiens teoretiska och begreppsliga sammanhang. För att få en förståelse kring våra undersökta kommuners geografiska förutsättningar redogörs till att börja med för en klassificering av olika typer av landsbygdskommuner, följt av teorier kring platsmarknadsföring i rurala områden, platsidentitet och autostereotyper samt smarta landsbygder.

2.3.1 Landsbygdskommuner

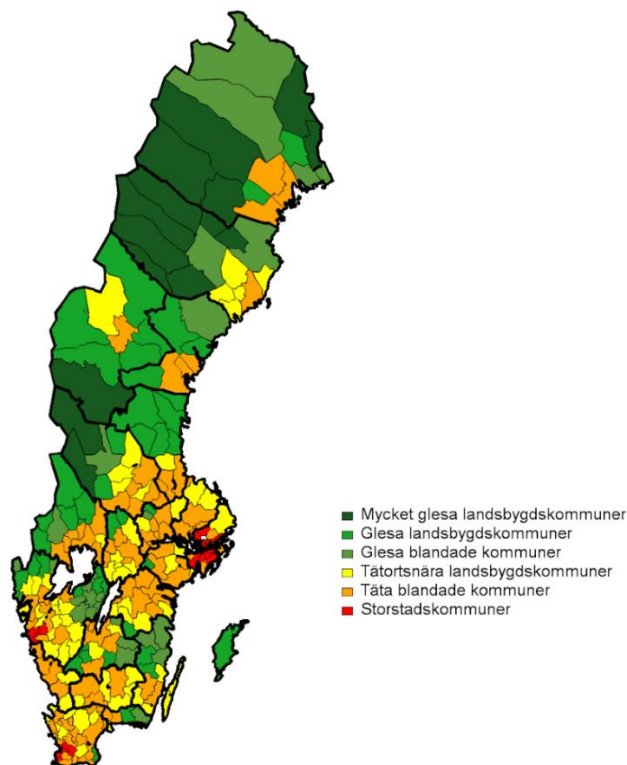
Flera studier visar att välmående av en landsbygdsort kan relatera till vilken storlek och närhet till en större stad den har, då mellanstora rurala områden lättare kan nyttja närliggande storstäders marknader och kunskap på ett helt annat sätt vad mindre, mer avlägsna orter kan (Li, Westlund & Liu 2019; Li et al. 2016) samt att inflyttning till landsbygdskommuner är större då det finns närliggande större städer (Eliasson, Westlund & Johansson 2015). Syftet med att definiera landsbygd är inte för att hädanefter utgå ifrån en specifik kommuntyp, utan snarare att tydliggöra begreppets komplexitet och mångfacetterade natur, vilket även speglar olika rurala-urbana och rurala-rurala relationer platser emellan (Se tex Li, Westlund & Liu 2019). Uppdelning utifrån kommuntyp kommer i denna studie ha relevans med avseende på att storlek och närhet till storstad genererar en viss karaktär i kommuner gemensamma egenskaper.

Det finns ingen allmängiltig definition av landsbygd i Sverige, och ofta används begrepp som landsbygd, glesbygd och rurala områden synonymt. Tillväxtanalys (2014) utgår dock ifrån en administrativ indelning som kopplar till kommunerna, vilken även Jordbruksverket (2019) använder sig av. Tillväxtanalys menar att: “En gemensam avgränsning och indelning av landsbygd kan på många sätt underlätta beskrivning och analys av utvecklingen av gles- och landsbygder” (Tillväxtanalys 2014, s. 9) Tillväxtanalys (2014) utgår i sin rapport ifrån närhet till städer och befolkningstäthet utifrån kategorierna i tabellen nedan (Tabell 1).

Tabell 1: Klassificering i kommuntyper (Tillväxtanalys 2014, ss. 10, 72, egen tabell).

Kommunkategorisering	Beskrivning
Mycket avlägsna landsbygdskommuner	Kommuner med hela befolkningen i rurala områden och med minst 90 minuters genomsnittlig resväg till en

	agglomeration med minst 50 000 invånare.
Avlägsna landsbygdskommuner	Kommuner med minst 50 procent av befolkningen i rurala områden och mindre än 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
Landsbygdskommuner nära större stad	Kommuner med minst 50 procent av befolkningen i rurala områden och minst 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
Avlägset belägna täta kommuner	Övriga kommuner med mindre än 50 procent av befolkningen i rurala områden och mindre än 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
Täta kommuner nära större stad	Övriga kommuner med mindre än 50 procent av befolkningen i rurala områden och minst 50 procent av befolkningen med mindre än 45 minuters resväg till en agglomeration med minst 50 000 invånare.
Storstadskommuner	Kommuner med mindre än 20 procent av befolkningen i rurala områden och en med angränsande kommuner samlad folkmängd på minst 500 000 invånare.

Figur 2: Karta med tillämpad kategorisering enligt ovan (Jordbruksverket 2019).

2.3.2 Platsmarknadsföring

Platsmarknadsföring är i sig ett begrepp som kan vara bärare av ett flertal olika innebörder. För det första kan ordet "plats" syfta till områden på vilken skalnivå som helst – från nation till region eller ett specifikt besöksmål. Vidare kan "marknadsföring" innebära det som engelskan separat benämner som *branding* och *marketing*, där *branding* rör alla aktiviteter som kan påverka platsens anseende och image så som exempelvis att arbetet att förbättra en kommuns skolkvalitet kan påverka dess varumärke, medan *marketing* beskriver de strategier och tekniker som används för att kommunicera sagda skolresultat utåt (Syssner 2012).

Platsmarknadsföring och skapandet av positiva bilder av sin region relaterar till uppfattningen att platsens attraktivitet och ekonomiska utveckling är beroende av hur bilden av platsen ser ut (Heldt Cassel 2008), likaså menar Kavaratzis och Ashworth, som beskriver att platsmarknadsföring som i sin enklaste form är erkännandet av att en plats existerar inom en konkurrensmarknad, även om denna marknad stundtals är svåravgränsad (2008). Platser har alltid tävlat med varandra, menar de, av den anledningen att en plats alltid går att jämföra och välja framför en annan. Niedomysl och Jonasson fokuserar på att det är just kapital som platser vill attrahera: "We define place marketing as the measures taken, by actors appointed to govern place, to improve the competitive image of that place with the explicit aim of

attracting capital from elsewhere” (Niedomysl & Jonasson 2012, s. 225). Dessa definitioner stämmer också överens med tillämpningen av begreppet i denna studie.

Viljan att kommunicera en positiv bild av en plats ligger i att stärka dess konkurrenskraft. I en värld där marknaden är gemensam finns en kapplöpning om resurser, turister, konsumenter, investerare, studenter, sport- och kulturevenemang (Anholt 2006), ett perspektiv som relaterar till strategier kring att motverka avfolkningstrenden i svenska kommuner. Det finns ett kommunpolitiskt intresse att marknadsföra sin kommun i syfte att etablera ett varumärke och vinna konkurrenskraft. En kommun vill ogärna förlora investerare eller invånare och det är en gemensam uppfattning hos kommunerna att tillväxten hänger på marknadsföring och att förmedla en attraktiv bild (Syssner 2012).

2.3.3 Platsidentitet och autostereotyper

Platsmarknadsföring har visat sig ha påverkan, inte bara som metod för att locka in-migranter, men även för att stärka bilden av kommunen internt, som ett sätt att bryta med en negativ identitet. I en fallstudie kring platsmarknadsföring hos fem svenska bergslagskommuner lyfts platsmarknadsföring som en strategi för att samtidigt locka in-migranter och stärka bilden av kommunen internt (Heldt Cassel 2008). Dessa bruksorter präglades av nedläggning av produktion under 80- och 90-tal. Bruksandan som i positiva ordalag beskriver ett tankesätt som kretsar kring industriella och starka sociala strukturer där stål- och sågverk var centrala, blir med tiden förlegad och får kan ha negativa konnotationer så som kollektivistiskt tänkande, hierarkiska och patriarkala strukturer och brist på individualitet och entreprenörskap. Bergslagen präglas dock liksom många andra områden av frånflytt, särskilt av unga och kvinnor, och när bruksandan blir förlegad och industriområden istället beskrivs som ett svenskt ”rostbälte” förstärks detta som en negativ platsidentitet (ibid.).

Anholt (2006) menar att dessa autostereotyper, det vill säga de berättelser som vi berättar om oss själva, är slagkraftiga när det gäller platsmarknadsföring, och muntliga rekommendationer, att invånarna själva talar väl om platsen de bebor, med känsla och äkthet om sin plats, kan detta vara en av de starkaste strategierna för att stärka varumärket. I Heldt Cassels fallstudie (2008) lyfts hur dessa rurala kommuner använder sig av platsmarknadsföring där en diskussion kring autostereotyper lyfts fram och att platsmarknadsföring och aktiviteter för att locka turism kan generera en mer positiv bild av

platsen för invånarna själva. Det kan å ena sidan ses som en stärkande åtgärd för kommunen, men å andra sidan leder detta även till en kommersialisering av den lokala kulturen, vilket synliggör en komplexitet i att bruka platsmarknadsföring som strategi (Heldt Cassel 2008). Platsmarknadsföring kan användas för att finna en lokal stolthet och ett lokalt engagemang, men liksom Syssner lyft, är platsmarknadsföring ett uttryck för politiska och kommunala visioner kring kommunen eller platsen och dess utveckling (Syssner 2012). Denna vision kommuniceras utåt till inflyttare och investerare, men förmedlas också till de som bor i kommunen (Heldt Cassel 2008).

Utan tydlig inriktning på sin målgrupp med lämpliga marknadsundersökningar, riskerar platsmarknadsföring att bli reklamkampanjer som enbart når sporadiska mål. Därtill kommer att bilden som förmedlas kommer att nå både invånare i kommunen och den som ska lockas dit. Därför bör det som förmedlas vara förankrat i platsidentiteten så att det inte blir en tom schablon som invånarna inte har någon anknytning till, särskilt som ett välmående lokalsamhälle är den mest effektiva marknadsföringen i sig själv (Kavaratzis & Ashworth 2008).

Kavaratzis och Ashworth (2008) menar att ekonomisk och politisk förändring är både en orsak till och en reflektion av förändrade drag i platsidentitet och sättet vi ser och upplever en plats på, vilket i sin tur genererar nya förväntningar på platsen och den som förvaltar den. Platser är varken produkter eller företag i dess traditionella betydelser, vilket innebär att även om det finns gemensamma tillämpningar och förståelser för marknadsföring så måste platsmarknadsföring ske inom ett eget ramverk (Kavaratzis & Ashworth 2008).

2.3.4 Konkurrens

Vidare lyfts de rurala värden som kommunicerats för att sälja platsen; så som ett vackert naturlandskap, högre livskvalitet, lokal historia och en symbolladdad rural miljö, där fallstudiens fem kommuner hade liknande marknadsföringsstrategier och liknande värden (Heldt Cassel 2008). I ett bredare perspektiv leder detta till att dessa platser med liknande förutsättningar och behov konkurrerar med varandra om samma resurser (Heldt Cassel 2008; Niedomysl & Jonasson 2012). Kavaratzis och Ashworth kallar detta svag konkurrens, och dess motpart stark konkurrens. Stark konkurrens kan ge ökade möjligheter för båda parter att öka sin kompetens genom innovation, medan svag konkurrens innebär att parterna tävlar om en ändlig resurs och omfördelningen av denna vilket leder till att det en part vinner förlorar

en annan, vilket riskerar att bli fallet i just sådana sammanhang som i Bergslagskommunernas (Kavaratzis & Ashworth 2008). Niedomysl och Jonasson (2012) kompletterar detta perspektiv där konkurrensen mellan platser kan förstås utifrån distans, antingen fysiskt eller mätt i tid och pengar, och utifrån hur mycket kapital som finns och vilken kategori (såsom invånare eller företag) som avses lockas (ibid.).

2.3.5 Smarta landsbygder och alternativa strategier

Ett sätt att motverka avfolkning på landsbygden och samtidigt göra den mer hållbar kan förstås utifrån konceptet *Smarta landsbygder*. Smarta landsbygder eller Smart villages är ett EU-projekt under European Network for Rural Development (ENRD) som pågår mellan 2017–2020 med syfte att utforska olika idéer och initiativ kring förbättring av rural service, hur denna kan göras mer effektiv, klimatsmart och hållbar med hjälp av social och digital innovation. De digitala aspekterna kan till exempel handla om internettillgång, där endast 47 procent av rurala hushåll har tillgång till effektiva bredband jämför med 80 procent av urbana hushåll i EU. Social innovation kan relatera till att olika aktörer på landsbygden behöver samverka, från bönder och andra aktörer till kommuner, men också privat sektor och civilsamhället, med initiativ både nedifrån och uppifrån. Drivkrafter för smarta landsbygder sammanfattas av ENRD (Tabell 2).

Tabell 2: Fem drivkrafter för smarta landsbygder (ENRD 2018, s. 8)

FEM DRIVKRAFTER FÖR SMARTA LANDSBYGDER
Adressera och motverka avfolkning och demografisk förändring
Hitta lokala lösningar för minskad statlig finansiering och centralisering av offentlig service
Nyttja länkar mellan mindre samhällen och städer
Maximera rurala områdets roll i omställningen till en koldioxidneutral och cirkulär ekonomi
Främja en digital omställning av rurala områden

Av dessa fem drivkrafter är det framförallt den fjärde, om rurala områdets roll mot en cirkulär och koldioxidneutral ekonomi som står i fokus i denna studie. Här menar ENRD (2018) att rurala platser både riskerar att utsättas för risker gällande klimatförändringar och andra miljökonsekvenser, men har samtidigt stora möjligheter att göra skillnad gällande detta.

Detta perspektiv lyfts även av OECD (2018) som menar att landsbygden är central gällande de globala miljömässiga utmaningar som ligger framför oss då de bidrar med viktiga ekosystemtjänster och att vi kommer behöva utveckla nya energikällor, bättre matproduktion för en växande befolkning och även andra material och resurser.

I likhet med de perspektiv som lyfts inom ramen för smarta landsbygder lyfter Dax och Fischer (2018) perspektiv på alternativa policier för att möta en minskande befolkning i rurala regioner. De menar att den nedåtgående spiral som dessa trender ger i form av avfolkning, negativ platsidentitet, och omstrukturering av samhällen svårligen kan lösas med marknadsmetoder. Istället lyfts rurala områden som en möjlighet att utvecklas i ett post-tillväxtsamhälle. Rurala områden har hög attraktionskraft i frågor om livskvalitet, men är också rika på resurser som kan möjliggöra en omställning till cirkulär ekonomi och därmed främja social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Resurser som lyfts är social innovation, livskvalitet och rural attraktionskraft i form av estetiska värden och vackert landskap. Tillväxtparadigmet har begränsningar, menar de, och vill istället lyfta det rurala som bärare av värden och resurser som bättre kan förstås och tillgås i ett post-tillväxtperspektiv (Dax & Fischer 2018).

2.4 Sammanfattning av teori

För kommuner med avfolkningsproblematik eller som vill växa kan det utifrån tidigare forskning vara gynnsamt för dessa att vara nätverkande entreprenörer som samverkar med olika aktörer, både andra offentliga aktörer, men också privata och från civilsamhället. Hur många och vilka som har en rural preferens är relevant att känna till för att kunna locka till sig fler människor till landsbygden. Olika landsbygders olika förutsättningar beskrivs av Tillväxtanalys (2014), vilket ger geografiska perspektiv på varför vissa platser är mer välmående än andra. Platsmarknadsföring relaterar till olika platsers attraktivitet och vilka värden som visas upp, vilket också kopplar an till ekonomisk utveckling där, och innebär att olika platser konkurrerar med varandra. Platsmarknadsföring syftar också till att stärka den interna bilden av kommunen där en positiv platsidentitet i sig kan vara en bra marknadsföringsstrategi och autostereotyper berättar berättelser om platsen som kan påverka intresset av att flytta dit. Slutligen kan landsbygder spela en central roll i omställningen mot ett mer klimatsmart samhälle utifrån de resurser som finns tillgängliga där.

3. Metod och material

I detta avsnitt beskrivs och diskuteras den metod, kvalitativ forskningsintervju, som använts för att besvara studiens frågeställningar och därmed syfte. Till att börja med så presenteras val av metod och vetenskapsteoretiska utgångspunkt i studien, med motiveringar för dess relevans. Därefter beskrivs hur intervjupersonerna valdes och en kort presentation återfinns i Tabell 3 nedan. Vidare beskriver kapitlet själva genomförandet av intervjun, utformningen av intervjuguiden, hur materialets bearbetats och tolkats. Därtill diskuteras metodens reliabilitet (trovärdighet) och validitet (tillförlitlighet) samt de etiska övervägande som gjorts. Slutligen redogörs även för det ytterligare material som vi tagit del av.

3.1 Metodansats och metodval

3.1.1 Val av metod och vetenskapsteoretiska utgångspunkter

I syfte att besvara studiens frågeställningar har vi utgått ifrån kvalitativa forskningsintervjuer med experter inom utvalda kommuner som genomfört kartläggningarna. Valet av en kvalitativ metod gjordes då utgångspunkten har varit att förstå respondenternas synvinkel och världsbild utifrån deras egna levda erfarenheter och nyttja den kunskap som uppstår i interaktionen mellan respondent och intervjuare (Kvale & Brinkmann 2014). Ansatsen beskrivs av Kvale och Brinkmann (2014) som fenomenologisk med fokus på den intervjuades livsvärld. Förutom beskrivningar av respondentens egen livsvärld syftar denna typ av forskningsintervju till att ligga till underlag för tolkning av innebörd hos de fenomen som beskrivs (Kvale & Brinkmann 2014). Därtill präglas det fenomenologiska perspektivet och således denna studie av att söka nyanserade och specifika beskrivningar snarare än kvantitativa och allmänna, att förstå mening med fokus på bestämda teman utifrån forskningsfrågan, och att vi som intervjuare hittar en balans mellan förkunskap och förutsättningslöshet (ibid.). Det är den hermeneutiska epistemologin som ligger till grund för denna typ av ansats, där tolkning av mening är centralt och med målet att erhålla en valid och gemensam förståelse av denna (ibid.)

Utformningen av intervjun bestod i halvstrukturerade intervjufrågor som kan förstås som en balans mellan ett öppet vardagssamtal och ett slutet frågeformulär och utgår ifrån en intervjuguide. I intervjuguiden fanns på förhand bestämda teman och frågor (Kvale &

Brinkmann 2014) men den halvstrukturerade formen gav en högre flexibilitet som tillät att den intervjuade plockade upp intressanta sidospår (Justesen & Mik-Meyer 2011).

3.1.2 Urval och avgränsningar

Vårt geografiska undersökningsområde i studien omfattar de svenska kommuner, inklusive kommunalanställda, som genomgått/genomgår kartläggningsprocessen av ödehus, och som har visat intresse för deltagande. Studien har genomförts under en åttaveckorsperiod. Undersökningsperioden och antalet intervjupersoner begränsas av tidsramarna för kursen och de medverkandes tillgänglighet, samt målet att utforska djupare motiv och mål enligt studiens frågeställningar.

Intervjupersonerna identifierades med hjälp av diverse tidningsartiklar där ödehuskartläggning i de olika kommunerna skett. Kontaktuppgifter hittades sedan på respektive kommuns websida, och därefter kontaktades de via mejl med frågan om de kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. I mejlet föreslogs att intervjun skulle ske inom cirka två-tre veckor men med en flexibilitet till exakt vilken dag. Vi angav de huvudsakliga teman som vår studie syftar till att beröra och inom vilka ämnen själva kandidatuppsatsen utgår ifrån. Mängden intervjupersoner i studien har begränsats till nyckelpersoner som genomfört kartläggningen av ödehus då det är dessa personer som besitter den kunskap och erfarenheter vi är intresserade av, vilket (Kvale & Brinkmann 2014, s.156) uttrycker som ”Intervjua så många personer som behövs för att ta reda på vad du behöver veta”.

Intervjupersonerna för studien är främst respondenter, då studien syftar till att undersöka upplevda motiv och mål i projekten för att därigenom finna mönster och jämföra dessa. Frågeställningen om tillvägagångssätt blir i viss mån en informantfråga då det avser det specifika arbetssättet och syftar till att ge en inblick i kommunens praktiker (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017). Nedan ges en överblick av de respondenter som deltagit i studien (Tabell 3).

Tabell 3: Beskrivning av respondenterna (Egen framställning)

Namn och datum	Intervjulängd	Kommun	Tjänst
Linnéa Egnor Byström 2020-04-20	42 min	Örnsköldsvik	Näringslivsutvecklare

Linn Persson 2020-04-22	43 min	Falkenberg	Landsbygdsutvecklare
Ida Karlsson Lalander 2020-04-21	29 min	Hylte	Projektkoordinator
Kristin Vettorato 2020-04-28	45 min	Örebro kommun	f.d. landsbygdsutvecklare
Petra Henriksson 2020-04-21	55 min	Sollefteå	Projektutvecklare för Bredbandsbillerbyar Solatum
Johanna Funck 2020-04-22	62 min	Pajala	Landsbygdsutvecklare
Sofie Skalstad 2020-04-24	32 min	Grästorps	Landsbygds- och näringslivsutvecklare

Begreppet elitintervju syftar till intervjuer med personer som är särskilt kunniga inom det ämne eller den kontext som forskningen gäller, vilket är en grund till värdefull kunskap för studien (Gillham & Jamison Gromark 2008). I förberedelsen inför intervjuer med eliter såg vi till att ha god bakgrundskunskap kring ämnet. Detta är relevant då experter ofta får berätta om sina åsikter, och då en förförståelse dels skapar ett mer intressant samtal, men gjorde det också lättare att undvika, av experten förberedda ”samtalsspår” vilket kan motverka det djupare samtal vi ville komma åt som intervjuare (Kvale & Brinkmann 2014). Vid intervjun kan dessa personer även bistå med tillgång till ett nätverk av andra personer eller organisationer med viktig kunskap, relevanta dokument eller källor, eller andra råd eller dimensioner angående forskningsområdet (Gillham & Jamison Gromark 2008). Detta har varit fallet för vår del då vi fått ta del av underlag för ett projekt, vilket ökat vår förförståelse av kommunens förutsättningar inför intervjun och lett till bättre frågeformuleringar, och vidare har vi även funnit ytterligare intervjupersoner genom tips i början av mailkorrespondensen.

3.1.3. Genomförande

Intervjun skedde på grund av rådande virusutbrott och medföljande försiktighetsåtgärder via det webbaserade videolänkprogrammet Zoom då situationen vid tiden för genomförandet av denna studie, inte gav utrymme för något personligt möte. Detta kan tänkas ha konsekvenser

på intervjupersonernas attityd då en personlig intervju på plats hade medgett ett mer avslappnat samtal och en webbintervju innebär en viss distans, samt ställer krav på teknik och användarvänlighet. Å andra sidan tillåter denna metod enkla inspelningar och gjorde resor omöjliga, vilket istället gav oss samma förutsättningar att genomföra intervjuer med tjänstepersoner i Pajala kommun som i Falkenberg, dessa orter på 160 mils avstånd. Detta gynnar likabehandlingen på ett sätt som platsförlagda intervjuer inte åstadkommer.

Med hjälp av Zoom-verktyget kunde intervjun spelas in. Fördelarna med en videoinspelning är att det är den mest heltäckande redogörelsen för en intervju (Gillham & Jamison Gromark 2008). Videoinspelning gör det möjligt att registrera även icke-verbal kommunikation från intervjupersonen, och underlättar transkribering tack vare att vi kan se dem tala, vilket underlättar i fall då det är svårt att höra ljudupptagningen. Nackdelarna är att det kräver tekniska förberedelser och kan ge en hämmande effekt om intervjupersonen känner sig ovan. Distansintervjuer gör också att man kan mista den sociala kemin som ett direkt möte ger (ibid.). Teoretisk mättnad avser den punkt i materialinsamlingen då ytterligare intervjuer inte skulle tillföra någon mer väsentlig information till projektet (Esaiasson et al. 2017) Då flertalet av de tillfrågade intervjupersonerna var tillgängliga för intervjuer har vi nått både kommuner som genomfört och varit i uppstartfasen för inventering och förmedling av ödehus. Då alla inte genomfört processen från början till slut hade fler intervjuer med kommuner som genomfört kompletta projekt kunnat ge oss ytterligare teoretisk mättnad. Men vi anser ändå att de perspektiv som lyfts i intervjuerna varit tillräckliga för att ge oss relevant material, och då de som genomfört kompletta projekt ännu är relativt få hade vi inte kunnat göra på annat sätt. En rekommendation inför själva genomförandet av intervjufrågor vara att testa sina frågor på någon innan för att de så att de inte upplevs krångliga eller dylikt. Detta hade vi inte möjlighet att göra i denna studie då våra intervjufrågor var så specifika till personer med en viss erfarenhet och kunskap.

Intervjutiden sattes till en timma, men varierade mellan 30 minuter och en dryg timma beroende på hur långt kommunerna hade kommit i processen. Därefter transkriberades intervjumaterialet, vilken också var början till den analytiska processen som gjordes av materialet (Esaiasson et al. 2017). Vi delade upp materialet mellan oss då transkriberingsprocessen var tidsödande, och kom innan start överens om att använda samma tillvägagångssätt för att undvika svårigheter kring att göra språkliga jämförelser (ibid.). Exempel på detta är att (.) anger paus mellan ord och () innebär att det inte gått att höra vad

som sägs (Esaiasson et al. 2017). Det webbaserade kostnadsfria transkriberingsprogrammet Otranscribe användes där vi kunde se den inspelade videon, lyssna på ljudupptagningen och skriva i ett ordformateringsprogram simultant. I programmet fann även möjlighet att via tangenterna bland annat pausa, sakta ner och snabbspola tempot vilket underlättade vår transkriberingsprocess enormt (Marshall & Rossman 2016)

3.1.4 Intervjuguide

Intervjuguiden (som finns i helhet i bilaga 1) har strukturerats med teman och tillhörande grundläggande öppna frågor, som följdes av uppföljningsfrågor som knyter an till temat, men som kunde riktas för att generera exempel eller mer utvecklade svar (Esaiasson et al. 2017). För att lägga en god grund för samtalet och för att etablera kontakt inleddes intervjun med en presentation av oss och projektet, vilket satte tonen för den fortsatta intervjun (ibid.). I denna inledning inkluderades en redogörelse för förutsättningarna för intervjun, samt gavs möjlighet för intervjupersonen att ställa frågor, samt redogjorde för etiska aspekter vilka presenteras nedan. Därpå följde intervjufrågorna i ämnesindelning. Dessa sågs som riktlinjer snarare än exakta och justerades och kompletterades under intervjuns gång, vilket framhålls av Esaiasson et al. (2017) som viktigt för intervjuns flyt och dynamik, och följdes upp med mer direkta frågor vid behov. Frågorna hölls lättförståeliga och utan akademiska begrepp. Då *inledande frågor* som börjar med exempelvis ”Kan du berätta för mig om” (Kvale & Brinkmann 2014) kan ge spontana och rika beskrivningar och betona essentiella aspekter av det som undersöks valde vi därför en sådan fråga för att inleda intervjun med, där den intervjuade fick berätta om tillvägagångssättet för kartläggning från början. Därefter varvades direkta, indirekta, uppföljningsfrågor och tolkande frågor beroende på vilka tidigare svar som getts (ibid.), men med störst fokus på öppna frågor.

Då vår studie snarare är av en mer explorativ än hypotesprövande karaktär fokuserade vi på att följa intressanta aspekter av specifika intervjuer för att kunna tolka dessa på ett djupare plan, vilket var ett förberedande steg inför den efterföljande intervjuanalysen (Kvale och Brinkmann 2014)

3.1.5 Bearbetning av material

För att motverka styrning från intervjuaren spelades intervjuerna in och transkriberades för att undvika selektivt lyssnande. Marshall och Rossman (2016) menar att transkribering är mer än bara en teknisk företeelse och att det faktiskt krävs både tolkning och bedömning i

genomförandet. Detta kan relatera till att det skriftliga språket sällan ser ut exakt som det talade, framförallt utifrån att det skriftliga är mer organiserat och logiskt och att det är svårt att urskilja punktering i det talade. Efter att vi transkriberat vårt material kunde det således ses som bearbetat snarare än råmaterial (ibid.). Mer konkret tog detta sig uttryck i att vissa fyllnadsord som ofta upprepades av intervjupersonen exkluderades då dessa hade en obefintlig inverkan på förståelsen av innehållet, och att språket gjordes i viss mån mindre talspråkligt. En anledning till denna ”uppstädning” som Marshall och Rossman (2016) beskriver det, var att intervjupersonerna skulle slippa se sin ibland talspråkliga formulering och sina inkompleta meningar. Därtill fick intervjupersonerna tillgång till det material vi i slutändan använde i den empiriska delen för att säkerställa att vår förståelse av intervjupersonerna var korrekt (Marshall & Rossman 2016). Då analysen av det empiriska materialet bygger på meningstolkning och inte språktolkning bedömdes denna typ av utskrift som den mest lämpliga utifrån forskningssyfte (Kvale & Brinkmann 2014).

Meningskodning och tematisering

Det första steget efter att intervjuerna transkriberats bestod i att först läsa igenom materialet ett flertal gånger för att få en helhetsbild, och därefter koda intervjuuttalandena till nyckelord för en bättre överblick (Kvale & Brinkmann 2014). Detta gjordes i programmet Open Code 4.03, där vi även kunde lägga till nyckelord, sammanfattningar, synteser av en samling koder och memos för egna kommentarer om till exempel koppling till teorin. Vi kodade intervjuerna tillsammans för att hitta gemensamma kodord och förståelser för hur uttalanden kunde identifieras. Vi var noggranna med att föra kodningsanteckningar där gemensamma beteckningar, vem och vilken tid olika delar kodades såväl som definitioner och övriga funderingar skrevs ned (Kvale & Brinkmann 2014). Vi utgick ifrån datastyrd kodning, vilket innebär att koderna formulerades vid genomgång av materialet istället för på förhand bestämda koder (Kvale & Brinkmann 2014). Förutom ovan nämnda fördelar med kodning finns det även nackdelar såsom det faktum att då kodning innebär en kategorisering kan innebära att komplexa innebörder reduceras till en simpel kategori (Kvale & Brinkmann 2014).

Efter kodningen sammanlänkade vi de koder med liknande egenskaper och som relaterade till respektive frågeställning. På så vis kunde sedan de teman som valts urskiljas utifrån klustren av koder. Till exempel valdes temat *Tröghet i fastighetsmarknaden* och som alltså är den gemensamma nämnaren utifrån koderna *Inflyttningsintresse*, *Att älska ihjäl sin landsbygd*,

och *Mark och ägandeskap*. Valet av teman och kategorisering utifrån koderna granskades och omarbetades ett flertal gånger för att säkerställa relevans utifrån undersökningens syfte och frågeställningar. Vår teoretiska del har i viss mån styrt den slutgiltiga tematiseringen då denna framförallt, som tidigare nämnts, låg till grund för vilka frågor som ställdes i intervjuerna och således även de svar vi fick.

Meningsstolkning

Gällande tolkning av intervjutextens mening innebär det ofta att dessa är mer kritiska och djupa snarare än att bara utgå ifrån vad som faktiskt sägs. Tolkningen kan relatera till självförståelse som innebär att utgångspunkten är intervjupersonens uttalanden ur deras synvinkel, och kan förstås som en relativt ordagrann tolkning (Kvale & Brinkmann). Den kan också relatera det som Kvale och Brinkmann (2014) kallar det sunna förnuftets kritiska förståelse, vilket betyder att tolkningen vidareutvecklas utöver intervjupersonens självförståelse genom att föra in allmän kunskap för att vidga förståelsen av antingen uttalandets innehåll eller intervjupersonen i fråga. En ytterligare möjlig tolkning kan göras utifrån teoretisk förståelse där den teoretiska ramen ligger till grund för ett uttalandes mening (ibid.). I denna studie har vi i första delen av resultatet framförallt utgått ifrån intervjupersonernas självförståelse, men även utifrån det sunna förnuftets kritiska förståelse och därmed mer latenta tolkningar av materialet. I dessa fall har vi varit tydliga med att det är våra egna tolkningar och förståelser som vi utgått ifrån, snarare än ordagranna. I den efterföljande analysdelen av resultatet har vi däremot även kopplat ihop den teoretiska förståelsen då vetenskapligheten kan förstås som relationen mellan teori och empiri.

För att undvika tendentiös subjektivitet, en selektiv tolkning av materialet som stödjer egna slutsatser och sorterar bort påståenden som visar på andra möjliga riktningar, har vi försökt vara transparenta med vilka perspektiv vi utgått ifrån för att belägga och synliggöra de efterföljande tolkningarna. Denna så kallade perspektivistiska subjektiviteten menar Kvale och Brinkmann (2014) är en styrka och något som berikar intervjuforskningen.

3.2 Metodens trovärdighet och reliabilitet

3.2.1 Metodkritik, validitet och reliabilitet

I kvalitativ forskning relaterar validitet till huruvida en metod undersöker det som det syftar till att undersöka och då alltså om det vi observerar faktiskt speglar de för undersökningen

valda fenomen (Kvale & Brinkmann 2014). Mer konkret handlar om att kritiskt granska sin analys, vara transparent med vilka perspektiv på fenomenet i fråga som används och vara nogra med att motverka selektivitet och snedvridning av datamaterialet. Validering är inkorporerad i hela forskningsprocessen och inte bara enskilt ett steg (Kvale & Brinkmann 2014). Reliabilitet relaterar till om intervjupersonernas svar varierar utifrån vem som ställer frågorna, och ledande frågor lyfts en faktor som kan inverka resultera i olika svar (ibid.). För att öka transparensen kring vår undersökning lyfts därför här validitets- och reliabilitetsrelaterade frågor kopplade till metodkritik, i syfte att redogöra för hur val av metod och tillvägagångssättet kan ha påverkat vårt resultat.

3.2.2 Etiska aspekter

Angående anonymitet menar Esaiasson et al. (2017) att det svårigen går att utlova anonymitet i de situationer då intervjupersonens position är viktig för att påvisa källans och informationens pålitlighet. I detta fall ansågs intervjupersonernas ställning och yrken vara av visst intresse för arbetet, och ämnet ansågs inte så laddat att det skulle föreligga några önskemål om anonymitet. För att säkerställa att detta tillvägagångssätt var accepterat hos intervjupersonerna har vi redogjort för vår tänkta användning av materialet och erbjudit dem att ta del av studien. Därtill erbjöds anonymitet, men efterfrågades inte av någon deltagare. Kvale och Brinkmann (2014) benämner detta som informerat samtycke, vilket också innebär att deltagarna har förstått syftet med studien, vilka som kommer ha tillgång till den och att deras medverkande är på frivillig basis och att de när som helst kan sluta medverka (ibid.). Forskarens roll gällande etiska aspekter handlar ofta om en balansgång mellan ”professionell distans och personlig vänskap” (Kvale & Brinkmann 2014, s. 112) där vetenskaplig kvalitet bör uppnås men där personlig närhet i intervjusituationen kan leda till ett slags bias kring urval av resultat. Här ser vi det faktum att vi är två personer som intervjuat experter via videolänk som goda förutsättningar för att behålla denna balans.

3.2.3 Förförståelse och intervjuareffekter

Intresset för denna studie låg från början i problematiken kring bostadsbrist och där vi såg ödehuskartläggningen som ett medel för att motverka/minska denna. Kartläggningen i sig upptäcktes då den fått medial uppmärksamhet men också genom medlemskap i grupper på sociala medier som relaterar till exempelvis byggnadsvård. I takt med inläsning av relevant litteratur ändrade vi dock fokus mot avfolkningsproblematiken som är utbredd i hälften av landets kommuner. Syftet med studien har ändrats ett flertal gånger då vi har velat ha ett

öppet förhållningssätt och en inriktning var svårt att välja tidigt. Det är viktigt att vara uppmärksam på den egna förförståelsen och de egna förutfattade meningarna då dessa kan komma att påverka den senare bedömningen. Oavsett om det gäller forskning eller ej så sätter vi in ny kunskap i relation till den kunskap vi redan har. ”Vi kan inte undvika att förstå det nya utifrån det gamla” (Gillham & Jamison Gromark 2008, s. 27). vilket medför att forskaren måste vara uppmärksam på sin förförståelse och vad den hoppas finna. I vårt fall har vi utgått ifrån ett teoretiskt ramverk kring platsmarknadsföring och kommunens roll, vilket format de frågor som formulerades för intervjuguiden. Förutom det har vårt förhållningssätt varit öppet och explorativt inför själva intervjumaterialet vilket ledde till att frågeställningarna återigen behövde formuleras om utifrån den empiri vi samlat in.

För transparensens skull bör nämnas de möjliga intervjuareffekter som kommer av interaktionen under intervjun och det mellanmänniska samspelet. Vi som intervjuar är båda kvinnor, 28 och 29 år, och studenter inom ett kulturgeografiskt och miljövetenskapligt kandidatprogram. Synliga egenskaper som ålder, kön och etnicitet kan påverka svaren såväl som medveten och omedveten påverkan från intervjuaren (Esaiasson et al. 2017).

Vi kommer båda ifrån mindre landsbygdsorter (Munkedal och Skövde) vilket präglat vårt intresse för landsbygdsfrågor och där en av oss har ett uttalat byggnadsvårdsintresse med erfarenheter både arbetslivsmässigt och privat. Av de personliga egenskaperna som nämnts kan den miljövetenskapliga aspekten vara den som riskerar att påverka intervjun genom att svaren anpassas till det som upplevs vara det ”rätta” eller som förväntas av svarspersonen. Esaiasson et al. (2017) menar att intervjusituationen bör vara i en miljö där intervjupersonen kan uttrycka sig fritt och avslappnat. Då intervjuerna genomförs via videosamtal kan intervjupersonen själv välja en sådan plats. Omedveten påverkan i form av mimik, gester eller röstläge är även det en möjlig intervjuareffekt (Esaiasson et al. 2017) och något som kan påverkas av webbintervju-formen då samtalet blir mer distanserat.

Kvale och Brinkmann (2014) menar att det är ett hantverk att bli en skicklig intervjuare och där goda egenskaper består av kännedom inför ämnet, förmågan att samtala, språkkänsla och lyhördhet såväl som förmåga att bidra till att den intervjuade utvecklar sina historier (ibid.) Detta har vi som oerfarna forskare försökt att anpassa oss efter i förberedande stadier inför intervjuerna, men det har också varit tydligt att vissa saker lär man sig helt enkelt bara genom att göra dem. Detta har bland annat manifesterats i att användningen av semistrukturerade intervjuer med öppna frågor innebär en utmaning då det å ena sidan är tänkt att tillåta

intervjupersonen att reflektera fritt, men intervjun bör å andra sidan inte vandra alltför långt bort från att besvara frågorna och uppnå syftet med intervjun. Detta har vi stött på då intervjupersonerna har varit engagerade i ämnet, men det ligger även i formen för den semistrukturerade intervjun att tillåta dessa associationer för att nå ett större djup. Ett annat exempel på att det krävs hantverksskicklighet var att vi genom erfarenheterna av de inledande intervjuerna kunde se hur vi bättre kunde formulera frågorna och dela upp ansvaret att ställa frågor och följdfrågor för att inte gå miste om förtydliganden och mer explicita svar som skulle ha gett oss bättre förutsättningar att dra korrekta slutsatser.

3.3 Alternativa metoder

Alternativa metoder för att undersöka detta fenomen hade kunnat användas. Till exempel skulle kvantitativa enkätundersökningar kunnat skickas ut till kommunrepresentanter istället, för att få ett högre antal medverkande. Detta valdes dock bort då studiens syfte var att fylla kunskapsluckan kring upplevelsena kring kartläggnings-, marknadsförings- och förmedlingsprocessen av ödehus i kommunerna. En kvantitativ studie var alltså inte vara lämplig utifrån vetenskapsteoretiskt och epistemologiska utgångspunkter då intresset låg i meningsförståelse snarare än utbredning av en uppfattning. Ett kompletterade perspektiv från inflyttare hade varit gynnsam ur validitetsaspekt, vilket också var tanken från början, men då det var svårt att rekrytera intervjupersoner och tiden inte räckte till för ytterligare ansträngningar fick vi avgränsa oss till endast kommunperspektivet.

3.4 Material

Förutom intervjumaterial har vi även tagit del av dokumentet *Förstudierapport - Inventera bostads-och fastighetsmarknaden i Pajala september-december 2018* som en del av bakgrundskunskapen inför expertintervjuerna. Förstudien gjordes för att undersöka ”anledningar till den inaktiva bostadsmarknaden och möjligheterna hur stöd till försäljningsprocesser av befintliga hus och fastigheter kan förbättras för att öka antalet hus till försäljning, detta för att stimulera ökad inflyttning” (Pajala kommun 2018, s. 2) vilka behov som fanns i kommunen inför en eventuell ödehusinventering. Vi har även fått ta del av exempel på de brev och vykort som skickats ut till kommuninvånare, varav ett exempel återfinns i resultatdelen.

4. Resultat

Vi kommer här att inleda kapitlet med en empirisk bakgrund som sammanfattar projekten och processen för respektive kommun, vilket kompletteras med en karta över deras placeringar i Sverige med etiketter som färgkodats enligt jordbruksverkets indelning. Därefter behandlas varje frågeställning för sig med utgångspunkt ifrån de teman som funnits i datamaterialet. För den första frågeställningen gällande anledningar är dessa teman *Tröghet i fastighetsmarknaden* och *Förhindra en nedåtgående spiral*. Tillvägagångssättet beskrivs under rubriken med samma namn. Därefter följer för den andra frågeställningen temana *Kommunens roll gällande förmedling*, *Kommunen roll gällande platsmarknadsföring*, *Kommunens roll gällande samverkan* och *Kommunens roll gällande konkurrens*. Vad gäller den sista frågeställningen har vi inte tematiserat utan de perspektiv som respondenterna lyfter inom hållbarhet ryms under just *Hållbarhetsperspektiv*.

Vi kommer att benämna kommunerna Örnsköldsvik, Skellefteå och Pajala som de glesare kommunerna, utifrån Jordbruksverkets kategorisering, eftersom de har gemensamma geografiska, demografiska och storleksmässiga förutsättningar – detta kan ses som generaliseringstendenser, men eftersom datamaterialet visar på likheter i dessa kommuner anses indelningen relevant för att redovisa resultat kring utmaningar och möjligheter för dessa kommuner. Kommunerna Hylte, Falkenberg, Örebro och Grästorp kommer utifrån samma motivation då det är relevant att benämnas som de tätare. När denna indelning inte är relevant eller när andra likheter präglar resultatet redovisas detta.

4.1 Empirisk bakgrund

Falkenberg Lev din dröm

Lev din dröm Falkenberg startades av kommunens två landsbygdsutvecklare och genom Falkenbergs näringslivsavdelning. Falkenbergs företagsklimat rankades som det ett av de bästa bland Sveriges kommuner 2018, och de vill med projektet lyfta befintliga entreprenörer och inspirera nya för att kunna utveckla kommunal service (Falkenbergs kommun 2019 b). Efter en inspirationsresa till Örnsköldsvik inventerades hus i kommunen där ingen var skriven och brev skickades ut med en förfrågan till fastighetsägarna (Falkenbergs kommun 2019 a). Totalt var listan 1300 obebodda hus, varav vissa sommarhus. De fick loss 45-50

fastigheter och har matchat 30 av dem med nya ägare eller hyresgäster. Den nuvarande listan av intresserade entreprenörer är uppe i 120(ibid.).

Hylte Lev din dröm

Lev din dröm Hylte är ett systerprojekt till Falkenbergs dito i en liten kommun som marknadsför sig genom att lyfta närheten till både Jönköping, Göteborg och Helsingborg – nära men ändå bortom stadens brus och mitt emellan kustremsan och de småländska skogarna (Falkenbergs kommun 2019 c).

Pajala Hej hemby

Under hösten inventerades tomma hus i förstudien *Attraktiv bostadsmarknad i glesbygd*, med intervjuer av fastighetsägare och personer intresserade av ett boende i kommunen (Pajala kommun 2020). Det framkom att husägarna ofta har känslomässiga band till platsen och upplevde försäljning som komplicerad, och därför kunde kommunen fungera som hjälp i processen. Inflyttare i kommunen upplevde svårigheter att lyckas på bostadsmarknaden då köp oftast gjordes utanför den öppna marknaden och genom befintliga kontaktnät. Därför inleds i år (2020) projektet Hej hemby tillsammans med Övertorneå för att stötta fastighetsägare att sälja eller hyra ut, och genom att marknadsföra och matcha dessa bostäder med inflyttare och företag. Finansiering sker genom Region Norrbotten, Länsstyrelsen Norrbotten, samt Övertorneå- och Pajala Kommun, och understöds kunskapsmässigt av ett kompetens- och resursteam bestående av privata aktörer som banker, mäklare, jurister eller inom byggsektorn (Pajala kommun 2020).

Sollefteå Bredbandsbillerbyar

Detta projekt drivs av Sollefteå kommuns bostadsbolag Solatum Hus&Hem AB. Sollefteå kommun förutser en minskning av personer i arbetsför ålder de kommande fem åren och vill därför locka människor från storstadsregioner eller tätbebyggda områden och förenkla distansarbete genom projektet Bredbandsbillerbyar (Solatum u.å.). De nämner att intresse för landsbygdsboende har framkommit i en webbenkät som vänt sig till boende i Stockholm och därigenom fått sponsring via Leader, EU:s fond för landsbygdsutveckling. Bland anledningarna finns en vilja för att bo närmare skog och vatten, och att arbeta med småskaligt jordbruk och matproduktion. Solatum Hus&Hem hittar fastigheter med ekonomibyggnader och boningshus och planerar moderna boenden i anslutning till dessa. Där finns även en intressegrupp kallad Byakademin som bistår i rekrytering och kurser för de intresserade.

Målet är att skapa ett exempel på kontraurbanisering som går att kopiera i fler kommuner (ibid.).

Efter att ha intervjuat utvecklingsledaren från Sollefteå om projektet Bredbandsbullenbyar blev det tydligt att detta projekt skiljer sig åt från resterande kartläggnings- och förmedlingsprojekt. Dels då det drivs av det kommunala bostadsbolaget Solatum och initierades av en privatperson, men också då syftet är att hitta en grupp människor att flytta in till en specifik gård som initialt kommer att hyras av kommunen. Det handlar alltså inte om en inventering av samtliga ödehus i kommunen, men anledningar överlappar med de som andra kommuner pratat om, och i viss mån även marknadsföringsstrategier. Därigenom är det intressant att inkludera Sollefteås projekt i resultatet då detta påvisar bredden av möjliga tillvägagångssätt att minska avfolkning på landsbygden.

Örebro

På initiativ från Landsbygdsnämnden inleddes en inventering av kommunens tomma hus under hösten 2019 och identifierade ungefär 1000 bostäder och lokaler. De skickade ut vykort till fastighetsägarna för att komma i kontakt med de som kan tänka sig att sälja eller hyra ut. Kommunen har inte som mål att agera fastighetsmäklare, men kan förmedla kontakt mellan köpare och säljare. (Landsbygdsnämnden Örebro kommun 2019).

Örnsköldsvik

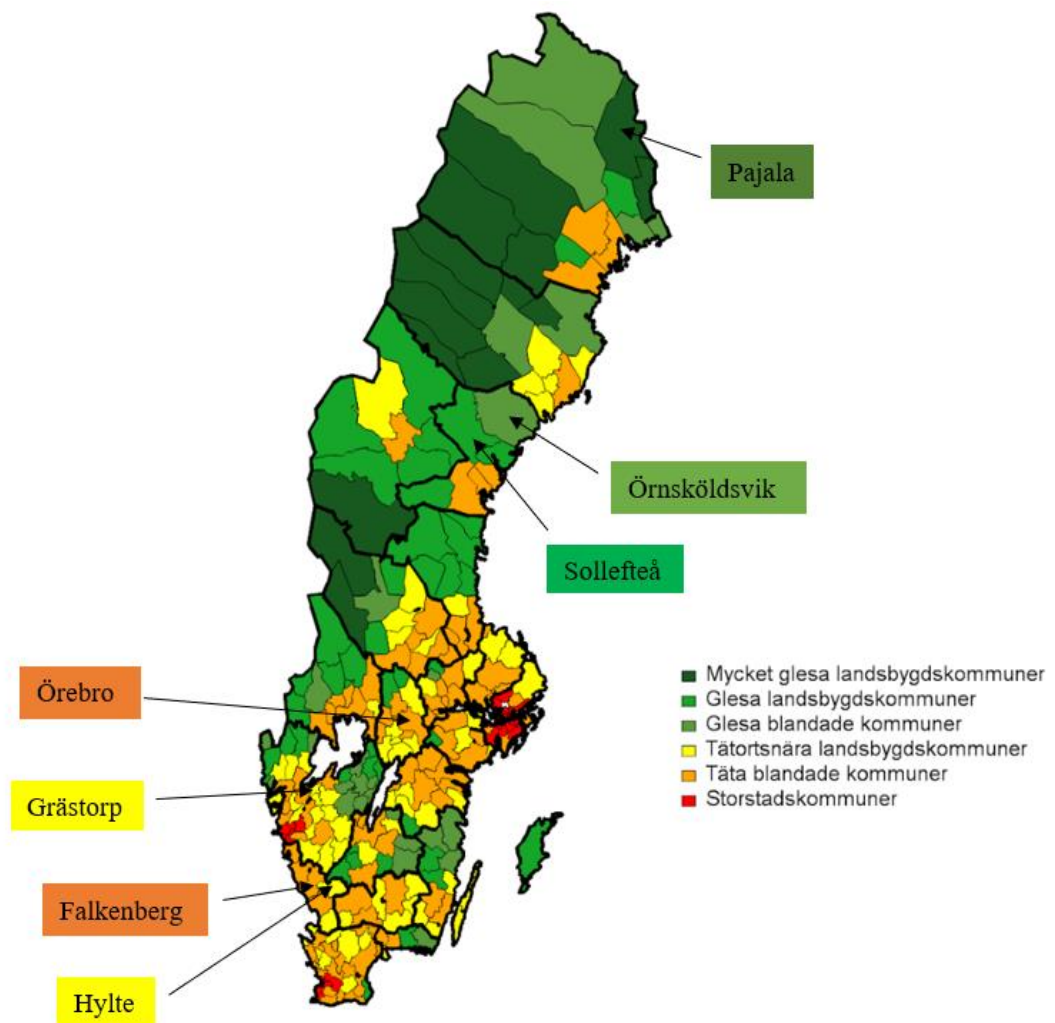
Redan 2013 hade Örnsköldsvik inventerat sina ödehus och funnit 750 tomma hus på landet i projektet Bygd och stad i balans (Häggkvist 2013). Syftet var att påbörja en process och tillgängliggöra bostäder för exempelvis ungdomar som vill flytta hemifrån, men har svårt att hitta lediga hus på landet (ibid.).

Grästorp

Grästorps kommun ligger med attraktivt läge 20 minuter från Trollhättan, och 1 timmes till Göteborg, och intresset för att bo på landet är högt, och de ser ödehusinventeringen som en möjlig lösning på bostadsbristen. Hittills har man inventerat 80 tomma hus och menar att de även kan vara en tillgång för turismnäring och livsmedelsförsörjning (Jareteg 2019).

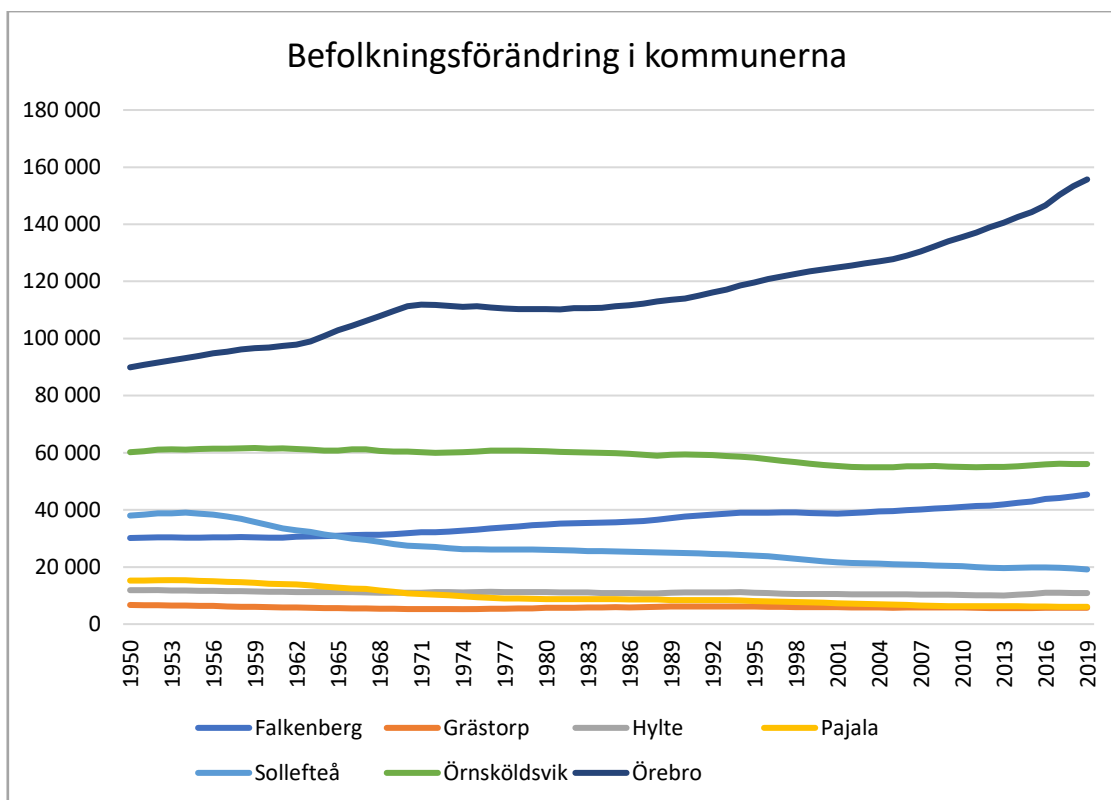
Geografisk position

För att få en inblick i, och förståelse för de medverkande kommunernas geografiska läge och förutsättningar presenteras de här utifrån Jordbruksverket kategorisering av olika typer av landsbygder.

Figur 3: Beskrivning av kategorierna med egen etikettering (Jordbruksverket 2019).

Diagrammet nedan beskriver befolkningsförändringen i kommunerna från 1950 till 2019 för att ge en bild över rådande och historiska demografiska förutsättningar.

Figur 4. Folkmängden i Sveriges kommuner 1950–2019 (Statistiska Centralbyrån 2020b - egen framställning av tabell)

4.2 Anledningar och tillvägagångssätt

4.2.1 Tröghet i fastighetsmarknaden

Grunderna för initiativet att kartlägga och förmedla ödehus i kommunernas landsbygd är flera. Alla intervjuade kommuner har upplevt ett inflyttningsintresse till landsbygderna. En respondent beskriver hur de har fått telefonsamtal till landsbygdsenheten redan innan kartläggningen med förfrågningar kring hus, och en annan har haft diskussioner med hemvändare som har svårt att ta sig in på bostadsmarknaden. Samtidigt har man observerat ett stort antal hus som står öde, från 80 hus i Grästorp till 1500 hus i Falkenberg, där ingen är skriven och där husen sakta förfaller. Trots detta framkommer det i samtal med flera respondenter att det finns en, vad vi uppfattar det som, upplevd tröghet i bostadsmarknaden på landsbygden. Det är för få hus som kommer ut till försäljning. Här anger respondenterna orsaker som att flyttkedjor är icke-fungerande eftersom äldre inte har råd att flytta från en billig bostad på landet till en handikappanpassad lägenhet i centralorten, om det alls finns sådana lägenheter tillgängliga. En ytterligare aspekt i trögheten som lyfts av flera

respondenter är att det inte byggs nya hus, vilket relaterar till de ofta låga fastighetspriserna på landsbygden.

I och med att vi sitter i den här situationen i glesbygden, att det inte bara är att gå och låna pengar till ett nybygge, för att bankerna inte går med på det, så man måste ha väldigt mycket eget kapital för att kunna göra ett nybygge. Det är väldigt få som gör det.

Pajala kommun – 2020-04-22

En annan anledning till denna tröghet är att fastighetsägare i många kommuner ser till sitt eget nyttjandeintresse, som ofta är lågt, snarare än fördelarna det skulle innebära för kommunen i stort och inflyttningsintresset som respondenterna beskriver som högt. Det egna intresset kan variera, så som att vilja behålla husen av nostalgiska skäl. Flera respondenter beskriver liknande situationer där dessa hus för ägaren är den sista kopplingen till hembyn de har flyttat ifrån. Fastighetsägaren kan även vilja nyttja huset tidvis för semester, jakt eller fiske. Det kan också gälla ett intresse av marken och att fortsätta driva jord- eller skogsbruk. En respondent beskriver ytterligare en tröskel i fastighetsägarnas försäljningsprocess, vilket rör svårigheter gällande praktiska aspekter så som att tömma hus på möbler eller stycka av tomter. Vissa respondenter menar också att det finns en försiktighet hos fastighetsägare kring att sälja till en okänd vars intressen kan stå i konflikt med de egna. Intressekonflikter kring försäljning kan även finnas för fastigheter med delat ägande såsom vid arv där fastigheten gått vidare till flera syskon. Vidare ser flera av respondenterna att fastighetsägarna inte har förstått att det finns en efterfrågan på husen, eller vilka implikationer det har för servicen att hus står öde.

Det finns ett intresse av att flytta ut [till landsbygden], men folk förstår inte det utan man behåller släktgårdar och är där kanske en vecka eller inte ens det [...]. Man brukade säga att man älskade ihjäl sin landsbygd för att den lokala servicen ute i landsbygden är jätteberoende av varje hus, att det finns någon som bor där som har barn i skolan eller som kan fara och handla på den lokala affären.

Örnsköldsviks kommun – 2020-04-20

4.2.2 Förhindra en nedåtgående spiral

Alla respondenter pratar kring frågan om landsbygdens attraktivitet, vissa utan att vi specifikt frågat om deras tankar kring det, och andra när vi explicit bitt om deras perspektiv.

Attraktiviteten kopplar an till hur levande landsbygden framstår. En av anledningarna till initiativet att inventera och förmedla ödehus menar respondenterna relaterar till att lyfta fler positiva bilder av landsbygden. Detta bör nämnas i relation till anledningar till ödehuskartläggning, men diskuteras inte närmare här, utan i nedanstående stycke angående kommunens roll, där det har ett starkare sammanhang.

Synen på landsbygden som vissa av respondenterna har nämnt, att de hus som lämnas utan underhåll ger ett tråkigt intryck av bygden och minskar attraktiviteten för området. Detsamma gäller de hus som bara bebos vissa delar av året, där uppfarten inte plogas och där lamporna går på timer vilket inte ger något levande intryck. Att återanvända resurser nämns också som ett motiv där man ser husen som en tillgång som är outnyttjad och som ett alternativ till nybyggnationer. Det finns också en medvetenhet hos flera respondenter att det förr eller senare kommer bli en kostnad för kommunen att ta hand om de hus som står och förfaller.

Om det står massa halvrvivna eller öde, trasiga och fula tomter mitt i ett samhälle, och så poppar det upp nybyggda här och där, det ser bara jättekonstigt ut. Estetiskt. De måste ju ändå tas omhand om förr eller senare och kan man rädda dem medan det går är det jättebra.

Pajala kommun – 2020-04-22

Perspektiven på behov av service går till viss del isär mellan respondenterna. I de tätare kommunerna lyfts inte en minskande service som ett problem (förutom i Hylte) i samma utsträckning som hos de glesare kommunerna. Dock framkommer det hos samtliga kommuner att det finns vilja och strategier för att säkra framtida servicebehov genom befolkningstillväxt. Hos en av respondenterna i de glesare kommunerna talas om att det är bråttom att vända trenden med minskande service för att inte fler orter ”dräps” genom den nedåtgående spiral det innebär att förlora service och därmed tappa ytterligare attraktionskraft. Att lyckas befolka de hus som finns innebär att landsbygden kan leva och att skolor, butiker och bibliotek kan finnas kvar, vilket är en förutsättning för att behålla områdets attraktivitet.

Det pratas om att plocka bort en av dessa förskolemoduler, och det är ju för att det saknas underlag med för få barn. Och detta vill ju vi inte, för då är det också svårare att motivera varför en barnfamilj skulle vilja bosätta sig i Långaryd. Så det är jätteviktigt för att få behålla både den kommunala och kommersiella servicen på landsbygden.

Hylte kommun – 2020-04-21

4.2.3 Tillvägagångssätt

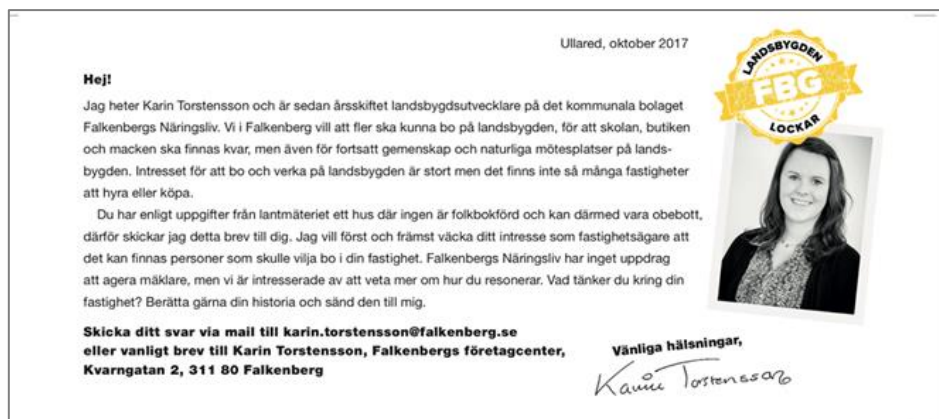
Av de respondenter vi intervjuat är det endast Falkenberg som har en fullgjord process där kommunen har funnit fastighetsägare som varit villiga att sälja, och förmedlat dessa till intressenter, vars exempel Hylte nu ska följa. I Pajala är projektet fortgående, där finns en pågående dialog med fastighetsägare för stöttning i försäljningsprocessen. Örnsköldsviks projekt stannade vid att lyfta frågan om tomma fastigheter i ett brevutskick 2013, men ska i år göras om med en tydligare resultatfokuserad strategi. I Grästorps fanns vid telefonkontakt med fastighetsägare ett svagt intresse för att avyttra och processen stannade vid det steget. I Örebro skedde brevutskick med liknande få intresserade fastighetsägare.

Till att börja med ska sägas att kommunerna har gjort inventeringen av ödehus och kontaktat fastighetsägare, men därefter skiljer det sig en del kring hur långt de har kommit i förmedlingsprocessen, vilket i vissa fall fördröjts av Coronapandemin, och i andra fall har inte en förmedlingsprocess ens planerats. Det som kan ses som gemensamt är vissa steg, och där resultatet av varje steg har påverkat den efterföljande processen. Dessa steg kan beskrivas som; möjligheter att begränsa urvalsområdet, möjligheter till kontakt med fastighetsägare, och hur väl kommunens behov kommuniceras till fastighetsägare. Vi kommer att belysa och exemplifiera dessa steg ett i taget.

1. Svårigheten att hitta fastighetsägare och fånga deras intresse för att sälja relaterar till svårigheter att begränsa urvalsområdet med vilka fastigheter som är lämpliga som objekt. Gällande inventeringen har listor med kommunens ödehus upprättats på liknande sätt, genom fastighetsregister eller GIS (Geografiska Informationssystem) över de fastigheter där ingen är mantalsskriven. En respondent har redan i detta steg gjort en områdesmässig avgränsning där områden nära kusten med en stor andel fritidshus har uteslutits. En annan av respondenterna

berättar att hon efter en tidigare kartläggning gjort en rundkörning i områden som ansågs attraktiva genom närhet till centralort och arbetsgivare, och noterat vilka hus som varit i tillräckligt gott skick för att vara säljbara. En annan respondent nämner att de hade kunnat ha en mer inriktad insats där några hus valts ut särskilt, eller där områden tagits etappvis för att bättre kunna fokusera arbetet och få fler intresserade av att avyttra sin fastighet.

2. Att kunna ha en dialog med fastighetsägarna beror på antalet fastigheter i urvalet och hur kontakten upprättas. Vissa respondenter berättar att de har etablerat kontakt genom brev eller vykort som första steg, varav ett även innefattat enkätfrågor. Några av respondenterna har sedan följt upp brev och vykort med telefonsamtal, däribland Falkenberg med lyckat resultat. Gällande brevutskicket hade Falkenberg även en uttalad strategi att ha ett personligt utformat vykort snarare än ett regelrätt brev med kommunal utformning för att nå fram till fastighetsägare.

Figur 5: Vykort Falkenberg Kommun (Linn Persson e-post 6 maj 2020).

Vid enbart brevutskick läggs ansvaret för vidare kontakt på fastighetsägaren, vilket upplevs som en nackdel hos flera respondenter kring osäkerheten i vem som fått, öppnat eller slängt brevet. Detta menar en annan respondent är en av anledningarna till att man valt telefonintervjuer. Denna respondent har tagit kontakt med husägare och fört telefonintervjuer i en förstudie för att ta reda på hur husägare ser på möjligheterna att sälja. Detta kontaktsätt skiljer sig från de andras, förutom i ytterligare ett fall med telefonsamtal som första kontaktväg. Upplevelsen av brevkontakt som en tröskel delas av en annan respondent som reflekterar kring alternativa tillvägagångssätt. Där ser hon att en personlig kontakt med fastighetsägare skulle ha kunnat ge ett bättre utfall än brevet de skickat. Det är lätt att ”tappa”

de som är intresserade av att sälja just på grund av att de fått ett brev och sedan själva måste ta kontakt, menar hon.

Vi valde ju att i förstudien göra telefonintervjuer istället för att skicka ut brev, det kändes som att då får man verkligen tag i dem, man får sitta och prata och man hör. Det är inte bara ord i ett mejl eller brev utan man hör mer hur de resonerar.

Pajala Kommun – 2020-04-22

3. Det tredje steget gäller huruvida fastighetsägarna är intresserade av att sälja. Här läser vi in skillnader i hur förankrade kommunens behov och möjligheter är hos invånare i allmänhet och fastighetsägarna i synnerhet, vilket också relaterar till kommunens förutsättningar. I de glesa kommunerna tolkar vi att det finns en större medvetenhet kring nedläggningen av service till följd av avflyttning, och denna medvetenhet skulle kunna vara en motiverande faktor för försäljning när ödehusfrågan uppmärksammas. En annan motiverande ingång är att lyfta kommunens entreprenörsanda, så som en av respondenterna gör, vilket snarare blir att poängtera kommunens möjligheter, i jämförelse med att trycka på kommunens behov vilket är fallet i de glesa kommunerna. Ytterligare en av respondenterna reflekterar kring om brist på gehör från fastighetsägarna kan vara ett resultat av tillvägagångssättet.

En analys skulle kunna vara att det kanske var ett test från kommunen att ta ett initiativ, fast man kanske inte hade byggt det här underifrån. Man hade kanske inte dialogat med de här fastighetsägarna att det fanns ett intresse av att avyttra. Hade man gjort de innan så hade man kanske liksom märkt att intresset verkar vara väldigt svagt och då kanske man inte hade gjort den här strategiska insatsen.

Örebro kommun – 2020-04-28

4.3 Perspektiv på kommunens roll

4.3.1 Kommunens roll gällande förmedling

Det finns en inkonsekvens i hur de olika kommunerna upplever att de som kommunal aktör får agera i sin roll gällande förmedling, ofta kopplat till att de inte vill eller får konkurrera

med privata aktörer. Flera respondenter poängterar noggrant att de inte får agera fastighetsmäklare, medan andra betonar att de endast förmedlat kontakt mellan köpare och säljare, men inte tagit på sig en mäklarroll. Huruvida detta kan ses som en del av förklaringen till varför olika kommuner kommit olika långt i processen, och vilken respons de fått av fastighetsägaren är svårt att avgöra. Gemensamt för respondenterna är dock en, vad vi förstår som en vilja att från kommunens sida inte vara påstridig, utan öppna för dialog kring fastigheterna, att ”lyfta frågan”, men uppfattningen kring hur drivande de ska vara och vilken roll de får ta i förmedlingsprocessen skiljer sig trots det åt.

Falkenberg har ju ändå kanske lyckats lösa nån lite mer förmedlingsvariant. Här har man funderat på och fastnat lite i att kommunen får ju inte vara fastighetsförmedlare på det sättet.

Grästorps kommun – 2020-04-24

Vi skickade ut nyhetsbrev till de här entreprenörerna, att nu finns det här huset, och sen fick entreprenören själv ta kontakt med ägaren[...] hur de skulle göra, la vi oss inte i, utan vi förmedlade vad som fanns och kopplade samman de personerna.

Falkenberg kommun – 2020-04-22

Några respondenter menar att det kan vara personbundet hur mycket och på vilket sätt en kommun jobbar med vissa frågor och hur mycket dessa drivs. Detta är också något som vi uppfattat genom vad vissa respondenter fokuserar på att prata om i intervjuerna beroende på utbildningsbakgrund och tjänst. Till exempel kan vi skönja mer av ett hållbarhetsfokus när detta är en del av tjänsten och när hjälpmedel via videofilmer används i marknadsföringssyfte i ett fall då ansvarig har journalistbakgrund.

Sen har det väl, tror jag, varit lite personbundet vilka som har jobbat med de här frågorna. Det har nog påverkat hur hårt det har drivits på, vilka områden som har kopplats ihop och det har bytts ut en del folk och flyttats runt lite folk. Så det har nog gjort att det [projektet] har avstannat lite.

Grästorps kommun – 2020-04-24

Att respondenterna förhåller sig olika kring vilken roll kommunen ska ta för att undersöka intresse för projektet hos både inflyttare och fastighetsägare kan delvis förstås utifrån landsbygders olika geografiska förutsättningar. Geografiska skillnader gällande ödehusförmedlingen manifesteras i olika typer av mer eller mindre uttalade bostadsförmedlingsplattformar i kommunerna, men gemensamt kan det ses som att fastighetsägare kan vilja ha kontroll över vilka som flyttar in. Den informella bostadsmarknaden som beskrivs av vissa respondenter i de glesare kommunerna präglas ofta av att bostäder säljs mellan släkt, familj och bekantskapskrets innan de läggs upp officiellt på till exempel Hemnet, medan det i några av de tätare kommunerna finns en lista på entreprenörer och andra privatpersoner redo att flytta in. En respondent beskriver det som att fastighetsägare av olika anledningar inte vill lägga ut offentliga annonser, och en annan menar att framtida inflyttare kan ha konflikterande intressen med de som redan bor där.

Har man inte rötterna, eller inte kopplingarna här känner man sig ju kanske lite exkluderad att det är ingen som vill sälja. Vi säljer kanske bara till varandra. Så att det är ju ett problem.

Pajala kommun – 2020-04-22

Om det kommer någon som vill sälja sin fastighet, men av diverse olika anledningar inte vill lägga ut den på typ Hemnet eller offentligt så det syns, då har vi den här listan man kan vända sig till, och då kan säljarna själva välja ut vilka de vill kontakta [...] om de vill veta vilka som kommer att hamna där.

Hylte kommun – 2020-04-21

De geografiska förutsättningarna påverkar således även vilken roll de olika kommunerna tar och vilka och strategier de använder. Ett exempel beskrivs av en av respondenterna utifrån en glesbygdskontext är viljan att tillämpa ett helhetsgrepp kring förmedling av bostäder genom

att kombinera husförmedlingen med kompetensförsörjning för att minska trösklarna för husägare att sälja. Denna stöttning kan gälla processen att stycka av tomter eller tömma hus, men även i kontakt med köpare och näringsliv för att få till tandemrekryteringar. Ofta lyfts avståndsfrågan i de glesare kommunerna, vilket gör förmedling svårt rent praktiskt. Däremot i flera av de tätare kommunerna ses inte behovet av att ”locka” folk på samma sätt som i de norra.

Men bara en sån sak, att vi inte har en mäklare [...] Det är ingen som vill åka 23 mil från Luleå för att låsa upp och ha en visning på 45 minuter. Det är ju inte snittblommor och lime och grejer, utan det är liksom en skruttig granne som kommer och låser upp.

Pajala kommun – 2020-04-22

Falkenbergs situation är ju lite annorlunda än många kommuner norröver, de ligger ju extremt centralt mellan Göteborg och Malmö längs en europaväg vid kusten. De har redan ett tryck, de behöver hitta ställen där folk kan bo, medan vi har ett vakuum.

Solatum Sollefteå – 2020-04-21

4.3.2 Kommunens roll gällande platsmarknadsföring

De inlåsnings effekter som den tröghet på bostadsmarknaden vi beskrivit ovan skapar trots inflyttningsvilja, gör att kommuner tillämpar en både en intern och externa marknadsföring. Respondenterna beskriver det som att den interna marknadsföringen handlar om att påverka bilden av den egna bygden. Gällande den externa marknadsföringen relaterar den till att synliggöra landsbygdens möjligheter och attraktivitet. Respondenterna uttrycker i intervjuerna att de vill förespråka ett stressfritt och naturnära liv på landsbygden. En av respondenterna nämner den påverkan som influencers kan ha på landsbygdens bilden.

Vi måste bli bättre på att visa upp den attraktiva biten som får fler att förstå att man har möjlighet till en annan typ av liv [på landsbygden]. Det är häftigt med influencers som är ganska duktiga på det. Vi har Jonna Jinton som bor här i Öviks kommun och fler influencers börjar flytta ut. Vi vet inte om det är en våg att det blir fler, men det känns som att det är mer uppmärksammat

Örnsköldsviks kommun – 2020-04-20

Respondenternas syn går i linje med varandra om att landsbygden ofta framställs ganska ensidigt med fördomar och stereotypa bilder av de som bor där, och vad det finns för utbud att tillgå. Dessa bilder kan utifrån vår förståelse av respondenterna vara ett resultat av samhällseliga normer som skapats utifrån bland annat mediabilden, men också nationella strategier och hur olika satsningar prioriterats. En anledning till kommuners behov av att lyfta och marknadsföra landsbygden kan förstås utifrån, som flera respondenter beskriver, att det ofta finns en storstadsnorm. En respondent menar att vi inte har en bostadsbrist i landet utan ett demografiproblem, vilket alla de tomma husen vittnar om, menar hon. Flera respondenter beskriver att landsbygden ofta inte prioriteras på samma sätt som staden vilket manifesteras i till exempel brist på nybyggnation där, men också gällande på vilket sätt det pratas om landsbygden.

När man gör någonting på landsbygden och man vill ha en nyhet om det, så säger man att det är ett stöd eller bidrag, och när man gör någonting i stan, bygger en ny väg eller så, då är det ju en investering.

Örebro kommun – 2020-04-28

Samtidigt delar flera av respondenterna uppfattningen om att bilden av landsbygden är i förändring, och har förändrats. Detta handlar delvis om en förändrad mentalitet och identitetskänsla i bygderna att det faktiskt går att ”stanna kvar”, men också utifrån nationella strategier om till exempel lokal livsmedelsförsörjning.

Men jag tror att det ligger rätt i tiden, det känns som att det är enklare nu att sälja in tanken om att bo i glesbygden än vad det var för 10 år sedan.

Pajala Kommun – 2020-04-22

4.3.3 Kommunens roll gällande samverkan

Flera respondenter nämner en vilja att inspirera till engagemang och till att få bredare spridning. Flera respondenter nämner att projektets långsiktighet bygger på att det finns en lokal förankring för att få samverkan mellan kommunen och bygden. Här nämner flera respondenter inspirerande initiativ från olika kommuner där föreningar eller privatpersoner har varit drivande i kontakt med fastighetsägare eller inflyttare på olika sätt, så som inflyttargrupper som marknadsför tomma hus eller tar med intresserade inflyttare på visning av byskolan. Dessa respondenter har en vilja att tillvarata sådant engagemang i den egna kommunen för att få långsiktighet och minska ovanifrån-styrning. Flera respondenter beskriver det som att det är upp till bygderna att ”berätta folks historier” om hur de renoverat eller sålt sina hus, och en respondent menar det finns en sårbarhet i om kommunen står som ensam ansvarig.

Jag ser att vårt uppdrag är att stödja och hjälpa det de vill göra och försöka uppmärksamma de här frågorna, och att vi kan göra det tillsammans men att arbetet med att få fler att flytta in i specifikt den här byn, det måste komma ett engagemang från den byn i så fall.

Örnköldsvik kommun - 2020-04-20

Samtliga respondenter anger vikten av samverkan. Dels som nämnts, för att stärka samarbetet mellan kommunen och invånarna, men även för att få ringar på vattnet och spridning i projektet. Genom en sådan spridning i bygden, där föreningar eller eldsjälur driver initiativet vidare kan man nå personer som annars hade varit svåra att engagera. På frågan vad de önskar för engagemang från bygden svarar en respondent:

Att de pratar om det i alla sammanhang, och hjälper till att sprida det. Och föreningar är supertaggade på att hjälpa till och sprida och prata om Lev din dröm. Det är ju också så man når många av fastighetsägarna som kanske är äldre och inte finns på Facebook. Jag är ju själv yngre, så att jag har svårt att nå nån som är i 60-70-årsåldern som kanske sitter och äger ett gäng fastigheter.

Hylte kommun – 2020-04-21

Vissa av respondenterna ser redan sådana ringar på vattnet i kommunen där fler fastigheter har kommit ut till försäljning, fast utanför kommunens initiativ, eller där kartläggningen får stöd av privatpersoner som kör runt i landsbygden och letar hus. En av respondenterna berättar också att kartläggningsprojektet ska genomföras på nytt på begäran från föreningar i bygden. Där ska man bjuda in personer från LEADER-projektet Landsbyggare Höga kusten att prata om platsmarknadsföring och att vara entreprenör i landsbygd. Detta i avsikt att komplettera kartläggningen med större bygdesamverkan och medel för projekt för att gynna inflyttning för att få större spridning.

4.3.4 Kommunens roll gällande konkurrens

I intervjuerna frågar vi respondenterna hur de ser på konkurrens, varpå de flesta menar att det inte finns någon konkurrens mellan kommuner, utan att det är bättre att hjälpa och lära sig av varandra. Falkenberg tog till exempel från början inspiration från Örnköldsvik som var en av de första kommunerna att genomföra en inventering, och där sedan Hylte i mångt och mycket följt Falkenbergs Lev din dröm-exempel. Även Pajala som har krokad arm med grannkommunen Övertorneå. I detta fall är projektet också finansierat av Länsstyrelsen vilket motiverar ett fokus på regionen som helhet. Ett perspektiv som inte går i linje med denna syn om en icke existerande konkurrens som lyfts av en av respondenterna relaterar till att vissa målgrupper som vill flytta till landsbygden ofta letar brett och inte har någon lojalitet till en specifik kommun. De tre största målgrupperna som kommunerna helst vill ska flytta in och som lyfts av respondenterna är barnfamiljer, entreprenörer och kompetens/utbildade. Falkenberg och Hylte har ett mer uttalat näringslivsinriktat fokus mot entreprenörer jämfört gällande målgrupp än vad de andra kommunerna har, men de flesta av respondenterna ser gärna att barnfamiljer flyttar in, oavsett om de upplever att kommunen har minskande service eller inte.

Det är alltid barnfamiljer [som kommunen vill ska flytta in]. Jag tycker att det är lite exkluderande, men det är där man lägger krut, flest huvuden in!

Grästorps kommun – 2020-04-24

4.4 Hållbarhetsperspektiv

Flera av respondenterna nämner nyttjande av ödehus som resurs som en anledning till inventeringen, men de allra flesta tog först upp denna aspekt när vi explicit frågade om miljö- och hållbarhetsaspekt i projektet. Det beskrivs som viktigt att återanvända material, minska energianvändningen och att inte ta onödig jordbruksmark i anspråk.

Att ta en existerande fastighet som är byggd i timmer och gjord för att hålla i flera hundra år i anspråk istället för att bygga modulhus av betong, det är ju naturligtvis odiskutabelt mycket bättre.

Solatum Sollefteå – 2020-04-21

Det som främst framkommer gällande hållbarhetsvärden kopplade till ödehuskartläggningen, tolkar vi som relaterat till den specifika livsstilen som man kan få om man flyttar dit. Där nämns lugnet på landet och naturens påverkan på psykisk hälsa. Flera respondenter lyfter de värden som kopplar till resurser och självförsörjningsmöjligheter på landsbygden, som till exempel lokal mat- och elproduktion, och gynnande av biologisk mångfald. Flera poängterar också att det är på landsbygden det finns möjlighet att leva hållbart på riktigt med fokus på cirkulära processer. En respondent menar till exempel att alla resurser som staden behöver kommer från landsbygden, och därför är det bara möjligt att, med avseende på detta, leva hållbart på landsbygden. Två av respondenterna vill uppmuntra småskalig livsmedelsproduktion, vilket också är en del av anledningen till initiativet.

Vi har tänkt att kroka in i att man kan down-sizea lite och leva ett mer självförsörjande liv. För vissa är det vad man söker, och hittar automatiskt, men det hade också varit väldigt intressant och i tiden att se om man kan uppmuntra det ännu mer, kanske genom att odla eller skapa tillsammans i vissa bygder, med någon form av andelsjordbruk och så. Det har varit en tanke kopplad till livsmedelsstrategiarbetet.

Grästorps kommun – 2020-04-24

Av de respondenter som nämner transportfrågan så går perspektiven isär, vilket kopplar an till täthet och storlek på kommunen, samt närhet till städer. De nämner att en flytt till landsbygden riskerar att öka transportbehovet och i förlängningen fossilbränsleförbrukningen eftersom det saknas gångbara miljövänliga alternativ. Några av respondenterna menar dock att tillgången till kollektivtrafik i de stadsnära delarna av kommunens landsbygd är god, och att det därför finns möjlighet att avstå bil. Här nämns även att delningstjänster så som Uber inte är lika vanliga i landsbygd, vilket också skulle kunna leda till ökad resursanvändning genom att ägande blir nödvändigt för att få tillgång till en produkt. En av respondenterna i en glesare kommun menar att det på grund av transportfrågan är en utmaning att se en hållbar levande landsbygd.

Det finns inte tillräckligt stora incitament än för att folk ska byta till mer hållbara [alternativ]. Så där behövs det ju göras något. Elcyklar räcker ju inte så långt och elbilar är fortfarande ganska dyra. Kollektivtrafik finns inte. Så det är en utmaning.

Örnsköldsvik kommun – 2020-04-20

Olika landsbygders olika förutsättningar tydliggörs också i huruvida det finns bredbands- eller internetuppkoppling. Flera av respondenterna nämner att det nuförtiden finns en möjlighet att arbeta hemifrån som inte fanns tidigare, vilket skulle kunna minska resandet, men medger att tillgången ser olika ut beroende på vilken del av landet du befinner dig i, generellt sämre i de glesare delarna.

5. Analys av resultatet.

5.1 Tröghet trots inflyttningsvilja

Anledningar till kartläggning och förmedling av ödehus kan utifrån respondenterna förstås vara ett inflyttningsintresse i kombination med att det finns tomma hus och att dessa ses som en resurs och en vilja att säkerställa att servicen bibehålls.

Utifrån respondenternas svar står det klart att det finns ett inflyttningsintresse till kommunerna, men att låga fastighetspriser på landsbygden hindrar nybyggnation och säljviljan hos befintliga fastighetsägare i många fall är låg. Detta går i linje med Amcoff och Niedomysls (2011) studie som antyder att det finns en rural boendepreferens hos svenskarna, det vill säga att fler önskar bo i landsbygd än vad som faktiskt gör det. I studien nämns även svårigheter att få lån för att bygga på landsbygden som en potentiell flyttröskel. Vad som däremot inte är klarlagt är varför landsbygdslängtande personer inte gör slag i saken och flyttar. För respondenterna handlar det i mångt och mycket om att få fastighetsägare att förstå värdet i deras underutnyttjade fastigheter, och vilka möjligheter dessa har för att få en mer levande landsbygd. Här kan fastighetsägares oförståelse för rural efterfrågan eller vilja att behålla outnyttjade bostäder av nostalgiska skäl ses som en möjlig förklaring till varför det är svårt att tillfredsställa den upplevda efterfrågan, men ytterligare forskning krävs för att klarlägga detta. I en holländsk kontext beskrivs en liknande vilja att flytta ut på landsbygden, vilket försvåras av att det är så få hus tillgängliga på marknaden (van Dam, Heins & Elbersen 2002), vilket också stöder respondenternas upplevelse kring utbud och efterfrågan på landsbygdsflytt.

Att den geografiska aspekten har betydelse för kommunernas anledningar till och tillvägagångssätt av kartläggning och förmedling av ödehus är tydligt utifrån vår empiri. Vår kategorisering utifrån tätare och glesare kommuner med hjälp av klassificeringen som Tillväxtanalys (2014) gjort, hjälper till att tydliggöra olika landsbygders olika förutsättningar. Bland annat ser vi tydliga kopplingar till Eliasson, Westlund och Johanssons (2015) studie om att det finns ett större inflyttningsintresse till kommuner som ligger nära större städer. Detta kan ses som en förklaring till att Falkenberg och Hylte som ju relativt sett ligger nära Göteborg och Malmö har en lista med intresserade entreprenörer och privatpersoner, medan Pajalas och Sollefteås projekt med längre avstånd till större städer har projekt som måste ta mer av ett helhetsgrepp för att locka och behålla invånare.

Trots att de demografiska förutsättningarna beskrivs som en stor utmaning för svenska kommuner (Syssner 2014; SOU 2015) lyfts det inte som en av huvudanledningarna utan nämns bara i ett av fallen. Av respondenterna i denna studie representerar några av dem kommuner som ser en avflyttningstrend, men flera av dem har positivt flyttnetto, det vill säga att fler flyttar in än som flyttar ut. Med andra ord är metoden angående ödehusinventering intressant för såväl växande som krympande kommuner och ses som en preventiv åtgärd för att exempelvis behålla service. Vår förförståelse grundades i den tidigare forskningens fokus på de demografiska utmaningarna, men här skiljer sig empirin i vår studie delvis från den förförståelsen, om inte den demografiska utmaningen skulle kunna läsas in i respondenternas vilja att locka barnfamiljer.

Det finns även en vilja hos respondenterna att bibehålla landsbygdens attraktivitet, vilket motverkas av förekomsten av ödehus, och att det ser tråkigt eller oanvänt ut menar de minskar attraktiviteten för området i helhet. Detta går i linje med vad van Dam, Heins och Elbersen (2002) såg i sin studie, det vill säga att flyttviljan påverkas av landsbygdsbilden, och viktiga aspekter för detta var huruvida landsbygden sågs som levande, välhållen och med en attraktiv bebyggelsemiljö.

Det är tydligt utifrån respondenternas resonering kring sina respektive kommuners attraktivitet hur viktigt skapandet av positiva bilder av platsen är för dess utveckling (Heldt Cassel 2008). Även Syssner (2012) menar att tillväxt är beroende av marknadsföring och att förmedla en attraktiv bild för att behålla invånare. Här är det framförallt de tomma husen som vittnar om en oattraktiv boendemiljö som man vill råda bot på, men också att locka med idyllbilder av en stressfri och naturnära livsstil. Det faktum att Falkenbergs och Hyltes projekt kallas Lev din dröm och Sollefteås kallas Bredbandsbullenbyar vittnar i sig om vikten av positiva bilder i marknadsföringssyfte.

5.2 Kommunens roll som entreprenöriell och nytänkande

Kommunens roll blir alltmer flerdimensionell, vilket är tydligt både i forskning och empiri. I tillvägagångssättet att inventera och förmedla ödehus på landsbygden tar kommunen en nytänkande roll, vilket relaterar till förståelsen kring den nya kommunala styrningen där kommunens arbetsuppgifter går utanför och utöver de traditionella och blir mer innovativa (Li, Westlund & Liu 2019; Bjørnå & Aarsæther 2009). Förutom en innovativ roll växer även

den entreprenöriella rollen. Kommunen går vidare från den traditionella administrativa rollen (Björnå & Aarsæther 2009; Li et al. 2016), och kliver fram för att ta ett aktivt ledarskap i samarbete med näringsliv och lokala aktörer (Andersson & Jansson 2012; Abrahamsson, Cedersund, & Hagberg 2018; Li et al. 2016). Denna nytänkande och entreprenöriella roll framgår för det första av respondenternas reflektioner kring tillvägagångssättet där projekten genomförs på varierande sätt och med varierande resultat eftersom detta är en ny praktik där inspiration hämtas från andra kommuner, men anpassas till de egna förutsättningarna. För det andra framgår denna roll i relationen till andra aktörer då kommuner krokas arm med lokala föreningar och näringsliv för att främja projektet och i förlängningen tillväxten i kommunen.

5.3 Kommunens roll gällande platsmarknadsföring och autostereotyper

Att respondenterna arbetar med, vad vi har valt att kalla intern och extern marknadsföring, går i linje med vad Heldt Cassel (2008) poängterar, att platsmarknadsföring som metod är effektiv både för att locka in-migranter och att stärka den lokala identiteten inom kommunen. Just vikten av att stärka den lokala identiteten och att nyttja de resurser som finns tillgängliga på platsen lyfts även i flera studier andra som inte specifikt handlar om platsmarknadsföring men om kommunala strategier generellt (Li et al. 2016; Björnå & Aarsæther 2009). Detta är även något som respondenterna betonar i relation till att projektet är applicerbart på andra ställen men att varje plats måste utgå ifrån de förutsättningar, eller resurser som finns tillgängliga just där. Till exempel kan detta innebära, som tidigare nämnts, att glesare kommuner behöver marknadsföra jobbtillfällena i kombination med att hjälpa till att tillgängliggöra fastigheter och att lyfta naturvärden. Här ser vi främst glesbygdslivsstilen och naturvärden som identitet och resurs. I de tätare kommunerna kan stärkande av den lokala identiteten handla om att locka med invånare med ett gynnsamt entreprenörsklimat och egenföretagarvänlighet, och där läge, närhet till större städer och god tillgång till service ses som platsspecifik resurs.

Därtill kan respondenternas uttryckta vilja att invånarna i kommunen ska vara de som berättar om platsen och sprida en positiv bild av kommunen för att flera ska vilja flytta dit, kan förstås utifrån Anholts (2007) resonemang kring autostereotyper och ses som en form av intern marknadsföring. Detta begrepp innefattar hur vi talar om oss själva, och platsen vi bor på som en stark platsmarknadsföringsstrategi. Dessa "berättelser" kan speglas i faktiska muntliga berättelser, som i exemplet ovan, men även i handlingar. Vi tror att en del av förklaringen till, enligt respondenterna, fastighetsägares oförståelse kring efterfrågan på bostäder som gör att

de ”älskar ihjäl sin landsbygd” kan ses som en sådan handling utifrån autostereotypsbegreppet - alltså att detta skapar en berättelse om platsen de bebor som mindre attraktiv i och med den avsevärda mängden otillgängliga, i många fall förfallna, fastigheter där.

5.4 Kommunens roll gällande samverkan

Den samverkan som sker mellan kommun och andra aktörer kan förstås utifrån governance-begreppet och teorier kring sociala nätverk. Samtliga respondenter nämner vikten av lokal förankring i olika sammanhang. Både för att anpassa tillvägagångssättet för att lyckas i de lokala förutsättningarna, så som att ha en dialog med fastighetsägare och tillämpa ett helhetsgrepp för att främja inflyttning, men även för att få en bred spridning. Många av respondenterna menar också att det krävs ett lokalt engagemang för att nå långsiktighet och legitimitet i projektet, och för att minska en ovanifrån-styrning. Governance beskrivs av Stoker (1998) som nätverkssamverkan mellan offentliga och privata aktörer där ansvarsfördelning, maktrelation och gränser mellan aktörerna är dynamiska och inte beroende av myndighetsstyrning. Detta begrepp genomsyrar både empirins och forskningens förhållningssätt till styrning och samverkan. Vikten av nätverkskontakter och länkar mellan det offentliga och privata är något som lyfts i ett flertal studier (Li et al. 2016; Bjørnå & Aarsæther 2019; Karavatzis & Ashworth 2008), där det särskilt nämns att kombinationen av offentlig styrning och lokala initiativ kan hjälpa små kommuner att återvitaliseras (Li et al. 2016). ”Dynamic elites” lyfts i en portugisisk kontext (de Almeida 2017, s. 83) som engagerade aktörer, både offentligt och privat, som fungerar som motor i viktiga lokala frågor, och som själva bor på landsbygden (de Almeida 2017; Li, Westlund & Liu 2019). Denna motsvarighet finns i svenskans ”eldsjälar” som har nämnts flitigt av respondenterna i denna studie, och vars påverkan inte ska underskattas. Socialt och ekonomiskt kan det även vara en fördel för mindre kommuner på avstånd från större städer att fungera stödjande, men överlåta genomförandet av en aktivitet till civilsamhället, så som för ett kulturellt evenemang (Vasström & Normann 2019). Meijer och Syssner (2017) menar dock att det finns en risk att avfolkningskommuner där ekonomiska eller organisatoriska resurser är knappa riskerar att överlåta ansvar på civilsamhället istället för att utveckling och planering sker i offentlig regi, vilket blir en mindre styrd, spontan form av planering. I områden med starkt socialt kapital kan detta vara en vinnande strategi, men är beroende av engagemang från civilsamhället för att kvarstå och kan leda till underutveckling där det sociala kapitalet är svagare, vilket

problematiseras vidare av ytterligare forskare (se bland andra Li, Westlund & Liu 2019; Li et al. 2016; Vasström & Normann 2019).

Bland respondenterna lyfts samverkan som en viktig aspekt i kommunens roll, men graden av lokal förankring varierar mellan kommunerna, och så även resultatet. Eftersom processen av inventering och förmedling är olika långt gången i kommunerna är det ännu för tidigt att dra slutsatser kring huruvida det skulle gå att tillämpa större samverkan med lokala aktörer för att nå bättre resultat, men det står tydligt att i ett par fall där projektet avstannat eller påbörjas på nytt, så som i Örebro och Örnsköldsvik, trycker båda respondenterna på ökad lokal förankring som en förbättringsåtgärd i form av ökad dialog med fastighetsägare och föreningar.

5.5 Kommunens roll gällande konkurrens

Trots att respondenterna i varierande grad och på olika vis marknadsför sina kommuner, talas det snarare om en vilja att samverka istället för att konkurrera med andra kommuner. Detta kan förstås utifrån begreppet stark konkurrens, som ger parterna ökade möjligheter att öka sin kompetens genom innovation, snarare än att det finns en ändlig resurs som de olika parterna är med och tävlar om (Kavaratzis & Ashworth 2008). Flera av kommunerna har kommunicerat med varandra om projektet och hittat inspiration för att anpassa de möjligheter och den kompetens som finns på just den platsen till möjliga tillvägagångssätt. Ett tydligt exempel som passar in här är hur Falkenberg inspirerades av Örnsköldsvik till att göra en inventering, men sedan tillämpade en stark, innovativ och drivande marknadsföringsstrategi och genom att vara kontaktförmedlare.

5.6 Hållbarhetsperspektiv

Hos respondenterna framkommer vissa hållbarhetsaspekter som relaterar till ett post-tillväxtperspektiv som förklaras av Dax och Fischer (2018), det vill säga att landsbygden är rik på resurser som kan möjliggöra omställningen till en cirkulär ekonomi, så som social innovation, livskvalitet och estetiska attraktionsvärden. Liksom ENRD (2018) nämner i sin fjärde punkt, att en drivkraft för initiativet kring smarta landsbygder är landsbygdens möjlighet att spela en central roll på vägen mot ett fossilfritt och cirkulärt samhälle. Ökade transporter nämns som en negativ hållbarhetsaspekt i ett ökat landsbygdsboende, men i samband med detta lyfts möjligheten att jobba hemifrån. I detta kan utläsas en geografisk

problematik eftersom respondenten även menar att tillgången till bredband inte alltid är tillfredsställande i gles- eller landsbygd, och ändå skulle generera transporter.

Smarta lösningar kopplade till hållbarhet är ofta stadsfokuserade. Ett exempel som nämns här av en respondent gäller delningstjänster såsom Uber, vilket i många landsbygder inte skulle vara relevant eller ens möjligt att använda. Här ser vi potential i att istället utgå ifrån de specifika och unika värden ifrån rurala värden som lyfts av ENRD (2018), och att de finns en medvetenhet kring respondenterna gällande detta. Det talas till exempel av respondenterna om vikten av att det finns lokala kretslopp med avseende på matproduktion, ekosystemtjänster och gynnande av biologiska mångfald. Att värden såsom dessa som går bortom material- och resursförbrukning och som har en mer direkt koppling till ödehusen lyfts ser vi som positivt för möjligheterna till en mer miljömässigt hållbar landsbygd.

6. Slutsatser och reflektioner

6.1 Slutsatser

Syftet med denna studie har varit att undersöka grunden till initiativet att kartlägga och förmedla ödehus och att se hur kommunen upplever sin roll angående genomförande, platsmarknadsföring och hållbarhet. De frågeställningar som varit relevanta för att uppnå syftet återupprepas separat nedan för att tydliggöra och sammanfatta de viktigaste slutsatserna utifrån vårt resultat.

- Vilka är anledningarna till och hur ser tillvägagångssättet ut för kartläggning och förmedling av ödehus hos utvalda kommuner i Sverige?

De anledningar som nämns som grund för initiativet att kartlägga och förmedla ödehus kan sammanfattas som att det finns ett inflyttningsintresse till landsbygder i samtliga kommuner som vi har pratat med, men ofta inte tillräckligt med bostäder tillgängliga för denna efterfrågan. På grund utav låga värden på fastigheter i många landsbygder är det dessutom ofta för dyrt att bygga nytt. För respondenterna har detta i många och mycket inneburit att försöka få fastighetsägare att förstå värdet av sina fastigheter för att få en levande landsbygd. Därtill har projektet grundats i en vilja att lyfta positiva bilder av landsbygden och förhindra att service där läggs ned. Här ser vi en geografisk aspekt där tätare kommuner inte har inte har lika stora svårigheter i det avseendet som glesare, men gemensam är ändå att alla kommuner vill växa, oavsett om de har en positiv eller negativ befolkningstrend. Att fastighetsägare ”älskar ihjäl sin landsbygd” och låga fastighetspriser ses som en möjlig förklaring till varför den rurala preferensen inte stämmer överens med de faktiska antalet människor som bor på landsbygden.

Alla kommuner har genomfört en inventering, men därefter skiljer sig tillvägagångssättet åt, och de har avsiktligt eller oavsiktligt kommit olika långt i processen. Kontaktvägarna med fastighetsägare har varierat mellan brevutskick och telefonsamtal, i vissa fall har man endast velat lyfta frågan och förstå hur och ifall fastigheterna används och eventuellt så ett frö och informera om att det finns en efterfrågan. I andra fall har man varit mer drivande och aktiv i en förmedlingsprocess, vilket diskuteras närmare under nästa frågeställning. Av vikt för projektets utfall har också varit områdesmässiga avgränsningar för inventeringen, vilken slags dialog man haft med fastighetsägare, hur intresserade de är av att sälja, och vilka

motiverande ingångar kommunen förmedlar kring behoven där. Här ser vi en skillnad utifrån geografien, att det i de glesare kommunerna finns en större medvetenhet kring nedläggning av service som kan fungera som motiverande faktor för försäljning av ödehusen.

- Vilka perspektiv framkommer angående kommunens roll gällande förmedling av ödehus och platsmarknadsföring hos utvalda kommuner?

Ett flertal perspektiv framkommer i kommunens roll, varav den inledande är att kommunen tar ett entreprenöriellt och nytänkande initiativ i projektet att inventera och förmedla ödehus. I vissa fall har rollen en förmedlarkaraktär, i andra fall stannar den vid en inventering, både avsiktligt och ej. I det mest avancerade exemplet tas ett helhetsgrepp kring bostadsförmedling där kontakt med fastighetsägare, inflyttare, lokala aktörer och arbetsgivare integreras i projektet. Här finns en tydlig geografisk aspekt eftersom det i de glesare kommunerna finns en bostadsmarknad som är informell och som också präglas av avstånd i både tid och rum mellan hus till försäljning vilket försvårar för utomstående att ta sig in. Dessutom ser ägandeskapet olika ut i de olika landsbygderna, vilket också präglar vilket grepp kommunen tar, eftersom det i vissa fall är praktiska trösklar så som hur huset kan tömmas, och i andra fall känslomässiga trösklar, eller trösklar relaterade till marken i anslutning till tomten och en försiktighet kring vem som ska ta över.

En framträdande mening kring i kommunens roll gäller samverkan är att det tycks krävas lokal förankring, som i respondenternas berättelser kan röra exempelvis förstudier med intervjuer av fastighetsägare, eller samverkan med föreningar, för att nå spridning och engagemang som gynnar projektets resultat och långsiktighet. För att undvika en ovanifrånstyrning vill kommunerna gärna se att engagemanget kommer från lokala initiativ, men där det sociala kapitalet är klen kan en sådan ansvarsfördelning riskera att projekt misslyckas eller uteblir. Således finns en komplexitet i kommunens roll gällande samverkan, där lyhördhet för traktens förutsättningar förespråkas.

I kommunens roll gällande platsmarknadsföring är det tydligt att kommunerna ser ett behov av att diversifiera bilden av landsbygden. Här kan ödehusprojektet användas för att förmedla en bild inåt gällande att det finns en inflyttningstilja för att bryta med en negativ autostereotyp, och för att förmedla utåt hur landsbygden utvecklas och hur man kan ”leva sin dröm” här. Att agera i en samverkande roll lyfts unisont som viktigt för legitimitet,

långsiktighet och spridning, och även viktigt för resultatet eftersom det är avhängigt att fastighetsägarna är villiga att sälja eller hyra ut, och för att åstadkomma det ser man att det krävs förankring i lokalsamhället. Angående konkurrens mellan kommuner ses detta inte som något som i regel förekommer. Istället finns erfarenhetsutbyte och samverkan även här, vilket ses som stärkande för deltagarnas kompetens.

- Vilka perspektiv i hållbarhetsfrågor framkommer hos dessa kommuner?

Det perspektiv som lyfts mest frekvent angående hållbarhet och miljö handlar om hur ödehus är en outnyttjad resurs, och att det är viktigt med materialåtervinning och att minska energianvändningen. Dessutom lyfter flera respondenter de självförsörjningsmöjligheter och möjligheter att faktiskt leva hållbart om man gynnar cirkulära processer och småskalighet livsmedelsproduktion på landsbygden. Transportfrågan problematiseras då kollektivtrafik i många landsbygder är bristfällig och att det finns få incitament till hållbara färdmedel utifrån befolkningsunderlaget. Även bredbandsfrågan lyfts utifrån både möjligheter gällande hemarbete, men också utmaningar gällande tillgänglighet i glesare delar av landet.

Sammanfattningsvis tydliggör vår studie att de olika kommunala angreppssätten har haft betydelse för utfallet i projektet, och att detta i kombination med geografiska aspekter påverkar landsbygders olika förutsättningar och möjligheter att främja befolkningstillväxt. Det står klart att upplevelsen av den kommunala rollen har haft betydelse för utfallet i projekten, då de i olika form antar roller gällande entreprenörskap och innovationer, marknadsföring, samverkan och konkurrens. Att ha kunskap kring och förståelse för vilka faktorer och vilket tillvägagångssätt som är framgångsrikt gällande platsmarknadsföring kan hjälpa beslutsfattare att tillämpa de strategier som är mest lämpliga utifrån lokala förutsättningar.

6.2 Avslutande reflektioner och framtida forskning

Något som framkommit av studien, men som inte uppmärksammats i tidigare teori är hur starkt inflyttningsintresset stävjas av att fastighetsägare gärna håller kvar vid sina hus. Det står därför klart att det finns ett inflyttningsintresse som döljs i en trög fastighetsmarknad. Vår förhoppning är att denna studie kan inspirera till kommande forskning kring relationen

mellan kommunen och fastighetsmarknaden på landsbygden för att få en tydligare bild av hur ödehus kan tillgängliggöras på ett lokalt förankrat och långsiktigt hållbart sätt.

Ett intressant perspektiv att ha med hade varit att jämföra kommunernas syn på kartläggning med inflyttares och fastighetsägares syn. Tanken initialt var att även lyfta inflyttares perspektiv men de tidsliga ramarna för studien satte stopp för detta. Även detta bör lyftas i framtida studier kring fenomenet för en klarare bild om vilka strategier som är mest effektiva för att motverka avfolkning.

Referenser

- Abrahamsson, M., Cedersund, E. & Hagberg, J.E. (2018). I Syssner, J. (red.). Nya visioner för landsbygden. Linnéfors förlag. pp. 95-119.
- Amcoff, J., Sandberg, S., Lindström, A., Syssner, J., Olausson, A., Mattisson, O., Knutsson, H. och Larsson, B. (2015). *Urbanisering. Utmaningar för kommuner med växande och minskande befolkning*, Stockholm.
Tillgänglig: <https://skr.se/tjanster/merfranskr/rapporterochskrifter/publikationer/urbanisering/utmaningarforkommunermedvaxandeochminskandebefolkning.27990.html>
[2020-04-17]
- Andersson, M. & Jansson, A. (2012). *Landsbygdens globalisering. Medier, identitet och social förändring i nätverkssamhällets marginaler*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg. pp 67-93.
- Anholt, S. (2006). *Competitive Identity The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave Macmillan.
- Bjørnå, H. & Aarsæther, N. (2009). Combating Depopulation in the Northern Periphery: Local Leadership Strategies in two Norwegian Municipalities. *Local Government Studies*, 35:2, pp.213–233. DOI: 10.1080/03003930902742997
- Dax, T. & Fischer, M. (2018) An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline. *European Planning Studies*, 26:2, pp. 297-315. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361596
- de Almeida, M. (2017). Territorial inequalities: depopulation and local development policies in the Portuguese rural world. *Ager*, 2017:22, pp.61–87. DOI: 10.4422/ager.2016.08
- Eliasson, K., Westlund, H. & Johansson, M. (2015). Determinants of Net Migration to Rural Areas, and the Impacts of Migration on Rural Labour Markets and Self-Employment in Rural Sweden, *European Planning Studies*, 23:4, 693-709, DOI:10.1080/09654313.2014.945814
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan : Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm.
- European Network for Rural Development (ENRD) (2018). Smart villages revitalising rural service. *EU rural Review* 26. Luxemburg.
Tillgänglig: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-en.pdf
[2020-05-25]
- Falkenbergs kommun (2019 a). *Obebodda hus - en hållbar utnyttjad tillgång*.
Tillgänglig: <http://www.levdindromfbg.se/index.php/obebodda-hus-var-husinventering>
[2020-03-10]
- Falkenbergs kommun (2019 b). *Om projektet*.

Tillgänglig: <http://www.levdindromfbg.se/index.php/om-projektet>
[2020-04-17]

Falkenbergs kommun (2019 c). *Lev din dröm Hylte*.
Tillgänglig: <http://www.levdindromfbg.se/index.php/hylte>
[2020-04-17]

Fjertorp, J. (2013). *Hur påverkas kommunernas ekonomi av befolkningsförändringar?* Nationella kommunforskningsprogrammets rapportserie. 17. Kommunforskning i Väst.

Gillham, B., & Jamison Gromark, E. (2008). *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande* (1. uppl. ed.). Studentlitteratur: Lund

Grimsrud, G.M. (2011). How well does the 'counter-urbanisation story' travel to other countries? the case of Norway. *Population, Space and Place*, 17:5, pp.642–655. DOI: 10.1002/psp.655

Haartsen, T. & Venhorst, V. (2010). PLANNING FOR DECLINE: ANTICIPATING ON POPULATION DECLINE IN THE NETHERLANDS. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 101:2, pp.218–227. DOI:10.1111/j.1467-9663.2010.00597.x

Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71:1, pp.3–17. DOI: 10.2307/490503

Hedlund, M. & Lundholm, E., 2015. Restructuring of rural Sweden – Employment transition and out-migration of three cohorts born 1945–1980. *Journal of Rural Studies*, 42, pp.123–132. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2015.10.006

Heldt Cassel, S. (2008). Trying to Be Attractive: Image Building and Identity Formation in Small Industrial Municipalities in Sweden. *Place Branding and Public Diplomacy*, 4.2 (2008): 102-114. DOI: 10.1057/palgrave.pb.6000086

Häggqvist, U. (2013). 750 ödehus på landsbygden. *Allehanda*, 12 mars.
Tillgänglig: <https://www.allehanda.se/artikel/750-odehus-pa-landsbygden>
[2020-04-20]

Höiseth, P. (2019). Kommunerna kopierar Falkenbergs succékoncept. *Dagens industri*, 3 juli.
Tillgänglig: <https://www.di.se/nyheter/kommunerna-kopierar-falkenbergs-succekoncept/>
[2020-04-03]

Jareteg, F. (2019). Fler kommuner kartlägger ödehus. *Land*, 15 januari.
Tillgänglig: <https://www.land.se/landkoll/fler-kommuner-kartlagger-odehus/>
[2020-03-10]

Jordbruksverket. (2019). *Vår definition av landsbygd. Beskrivning av kategorierna*. [Figur 1]
Tillgänglig: <https://nya.jordbruksverket.se/stod/programmen-som-finansierar-stoden/var-definition-av-landsbygd#h-svdefaultanchor>
[2020-03-16]

- Jordbruksverket. (2019). *Vår definition av landsbygd*.
Tillgänglig: <https://nya.jordbruksverket.se/stod/programmen-som-finansierar-stoden/var-definition-av-landsbygd#h-svdefaultanchor>
[2020-03-16]
- Juhlin, J. (2020). Tomma hus - tillgång eller skamfläck? *SVT nyheter*, 11 januari.
Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tomma-hus-en-resurs-eller-en-belastning>
[2020-03-20]
- Justesen, L., Mik-Meyer, N. & Andersson, S. (2011). *Kvalitativa metoder:från vetenskapsteori till praktik 1*. uppl. Lund:Studentlitteratur
- Kavaratzis, M. & Ashworth, G. (2008). Place Marketing: How Did We Get Here and Where Are We Going? *Journal of Place Management and Development*, 1:2 2008, ss.150-65. DOI: 10.1108/17538330810889989
- Klijin, E.-H. & Koppenjan, J. (2012). Governance network theory: past, present and future. *Policy & Politics*, 40:4, pp.587-606.
- Kvale, S., Brinkmann, S. & Torhell, S.-E., (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Landsbygdsnämnden Örebro kommun (2019). *Landsbygdens tomma hus har kartlagts. Landsbygdsnytt* (4) p. 11
Tillgänglig:https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwihxqT-yPboAhXDo4sKHaCNCAEQFjAAegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.orebro.se%2Fdownload%2F18.49086b8a16e7335d88370d3%2F1576234075090%2FLandsbygdsnytt%2520nr%25204%25202019.pdf&usg=AOvVaw1kuzWPvw_AZcFrj4Hw6WGp
[2020-04-20]
- Li, Y., Westlund, H. & Liu, Y. (2019). Why some rural areas decline while some others not: An overview of rural evolution in the world. *Journal of Rural Studies*, 68, pp.135-143. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2019.03.003
- Li, Y., Westlund, H., Zheng, X., & Liu, Y. (2016). Bottom-up initiatives and revival in the face of rural decline: Case studies from China and Sweden. *Journal of Rural Studies*, 47(PB), 506-513. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2016.07.004
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (2016). *Designing qualitative research* 6. ed., SAGE publications. Thousand Oaks, California
- Meijer, M. & Syssner, J. (2017). Getting ahead in depopulating areas - How linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 55, pp.59-70. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2017.07.014
- Niedomysl, T. (2007). Promoting rural municipalities to attract new residents: An evaluation of the effects. *Geoforum*, 2007, 38:4, pp.698-709. DOI: 10.1016/j.geoforum.2006.11.024

Niedomysl, T. & Amcoff, J. (2011). Is There Hidden Potential for Rural Population Growth in Sweden? *Rural Sociology*, 76, pp.257–279. DOI: 10.1111/j.1549-0831.2010.00032.x

Niedomysl, T. & Jonasson, M. (2012). Towards a theory of place marketing. *Journal of Place Management and Development*, 5:3, pp.223–230. DOI: <http://dx.doi.org/DOI:10.1108/17538331211269639>.

Organisation for Economic Cooperation and Development OECD (2018). *Rural 3.0. A framework for rural development*.

Tillgänglig: <http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf>
[2020-05-20]

Pajala kommun (2020). *Pågående utvecklingsprojekt*.

Tillgänglig: <https://www.pajala.se/naringsliv-utveckling/pagaende-utvecklingsprojekt/>
[2020-04-17]

Pajala kommun (2018). *Levande bostadsmarknad i glesbygden*. Pajala: Pajala kommun.
[2020-05-20]

Solatum (u.å.). *Bredbandsbullenbyar*.

Tillgänglig: <https://solatum.se/bredbandsbullenbyar/>
[2020-04-17]

Statens offentliga utredningar (2015). SOU 2015:101. *Demografins regionala utmaningar*. Stockholm.

Statistiska Centralbyrån (SCB) (2020a). *Kommunalekonomisk utjämning. Utjämningsåret 2020*.

Tillgänglig: <https://www.scb.se/contentassets/d93ddb5be2504691ba3912701fc1e32a/beskrivning-av-kommunalekonomisk-utjamning-2020utfalldec.pdf>
[2020-05-25]

Statistiska Centralbyrån (2020b). *Folkmängden i Sveriges kommuner 1950-2019*.

Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/>
[2020-05-25]

Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration. *Journal of rural studies*, 22, pp.354–366. DOI:10.1016/j.jrurstud.2005.11.001

Stoker, G. (1998). Governance as theory: five propositions. *International Social Science Journal*, 155, pp.17–28.

Syssner, J. (2012). *Världens Bästa Plats? Platsmarknadsföring, Makt Och Medborgarskap*. Nordic Academic Press. Lund

Syssner, J. (2014). *Politik för kommuner som krymper*. Rapport 2014:4. Linköping universitet. Centrum för kommunstrategiska studier.

Syssner, J., (2016). Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities. *Ager*, 2016:20, pp.7–31. DOI: 10.4422/ager.2015.14

Tillväxtanalys (2014). *Bättre statistik för bättre regional-och landsbygdsolitik.*

Tillgänglig:

https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.201965214d8715afd16a35b/1432803718514/rapp_ort_2014_04_rev1.pdf

[2020-03-16]

Van Dam, F., Heins, S., & Elbersen, B. (2002). Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal Of Rural Studies*, 18:4, 461-476.

[DOI 10.1016/S0743-0167\(02\)00035-9](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(02)00035-9) [2020-05-19]

Vasstrøm, M. & Normann, R. (2019). The role of local government in rural communities: culture-based development strategies. *Local Government Studies*, 45:6, 848-868, DOI: 10.1080/03003930.2019.1590200

Westlund, H. & Pichler, W. (2013). The Swedish countryside in the neo-urban knowledgeeconomy. *Regional Science Policy & Practice*, 5:2, juni 2013.

Bilaga 1: Intervjuguide

Öppning

Vi berättar om syftet med intervjun, nämner inspelning och frågar om intervjupersonen undrar något inför intervjuns början.

- Undersöka hur ödehusförmedling används som platsmarknadsförings- och tillväxtstrategi
- Vi vill bara dubbelkolla innan intervjun om du har önskemål om anonymitet
- Utifrån forskningsetiska aspekter vill vi också vara noga med att det är helt frivilligt att delta i intervjun och att du när som helst får avbryta
- Undrar du något inför intervjun?

Inledning/Bakgrund

- Kan du börja med att berätta om din tjänst och dina arbetsuppgifter (roll, specialisering)
- Vill du berätta om behoven i kommunen inför projektet?

Arbetsätt och tillvägagångssätt

- Om vi börjar från början – varifrån kom initiativet till kartläggningen?
- Kan du beskriva hur ni har gått tillväga? (Vem har varit drivande i processen?)
- Hur har kommunens roll i processen sett ut? (Hur har ert arbetsätt i detta projekt sett ut jämfört med tidigare? Skillnader och likheter? Vilken enhet inom kommunen har ansvarat?)
 - Hur har förmedlingsprocessen sett ut?
- Kan du ge ett exempel på hur kontakten har sett ut med någon som söker efter /har flyttat till ett hus?
- Kan du ge ett exempel på hur kontakten har sett ut med någon som äger ett ödehus?

Mål och motiv för inflyttning

- Vilka skäl ligger till grund för projektet?
- Vilka har visat intresse? (Varifrån flyttar de, geografisk aspekt? Ser ni några mönster i vem eller varifrån de flyttar?)
- Vilka önskemål finns gällande inflyttare?
 - Finns det några ni inte vill vända er till i förmedlingen av husen?
- Vad betyder det för bygden att lyckas befolka ödehusen?
 - Funderade ni på andra tillvägagångssätt?

Konkurrens och samverkan

- Hur ser förutsättningarna ut för liknande projekt i andra kommuner? (Finns det liknande förutsättningar i andra kommuner, eller skiljer sig förutsättningarna åt?)
- Hur ser ni på konkurrens med andra kommuner? På samverkan?
- Hur ser ni på samverkan med andra aktörer?
- (Finns det något ni hade velat ändra på eller som du vill tipsa andra kommuner om att göra?)

Bilden av landsbygden

- Hur ser idealbilden ut för landsbygdsutveckling?
- Vad är enligt dig en god bild respektive dålig bild av landsbygden?

Hållbarhet och miljöhänsyn

- Hur ser du på hållbarhetsvärden eller miljövärden i projektet?
- Vad är det viktigaste värdet utifrån en miljöaspekt?
- Hur tror du att användningen av energi och naturresurser påverkas?
- Har ni observerat några oväntade effekter av kartläggningen utöver det ni avsett?

Avslut

Vi har inga fler frågor, har du något att fråga eller tillägga innan vi avslutar intervjun?
Uppföljning kring studiens syfte.

Tack!